

เพชรสมเด็จ

เพชรสมเด็จฯ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น
จัดพิมพ์เนื่องในวาระครบรอบชาตกาล ๑๑๒ ปี

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(อาจ อาสภมหาเถร ป.ธ.๘)

อดีตผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช
อดีตเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก รูปที่ ๔

เพชรสมเด็จฯ

น้อมจัดพิมพ์ถวายเนื่องในวาระครบรอบชาตกาล ๑๑๒ ปี
เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์
(อาจ อาสภมหาเถร ป.ธ.๘, อัครมหาบัณฑิต)
อดีตผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช
อดีตเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก รูปที่ ๔
อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์

คณะที่ปรึกษา	พระเทพเมธี	เจ้าคณะภาค ๙
	พระราชวิสุทธิโมลี	รองเจ้าคณะภาค ๙
	พระราชปริยัติโมลี	รองเจ้าคณะภาค ๙
	พระราชปริยัติโสภณ	เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น
	พระราชประสิทธิคุณ	รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น
	พระศรีสุทธิเวที	เลขานุการเจ้าคณะภาค ๙

บรรณาธิการ พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต
รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น
รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

รูปเล่ม พระมหาโยธิน โยธิโก
ปีที่พิมพ์ มิถุนายน ๒๕๕๘
จำนวนพิมพ์ ๓,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ บ้านโคกสี
ตำบลโคกสี อำเภอเมืองขอนแก่น
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

พิมพ์ที่ หจก.ขอนแก่นการพิมพ์
๖๔-๖๖ ถนนรื่นรมย์ ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๓ ๒๒๑ ๙๓๘
โทรสาร ๐๔๓ ๒๒๐ ๑๒๘

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(อาจ อาสภมหาเถร ป.ธ.๘)

อดีตผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

อดีตเจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก รูปที่ ๔

อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม

****

ชาติภูมิ

เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) นามเดิม คำตา นามสกุล ดวงมาลา (ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น อาจ)

นามบิดา นายพิมพ์ ดวงมาลา สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย

นามมารดา นางแจ้ ดวงมาลา สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย

สมเด็จพระพุฒาจารย์ เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๘ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๔๖ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีเถาะ เบญจศก ณ บ้านโต้น ตำบลบ้านโต้น อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีพี่น้องร่วมบิดามารดา ๔ คน เป็นชาย ๒ คน หญิง ๒ คน คือ

๑. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พระมหาอาจ ดวงมาลา)

๒. นางบี้ บุรี (สมรสกับนางเฮียง)

๓. นายอำเภอเพิ่ม ดวงมาลา (สมรสกับนางพิกุล)

๔. นางเอื้อ จอมเพ็ชร (สมรสกับนายสร้อย)

บรรพชา

พ.ศ. ๒๔๕๙ เมื่ออายุได้ ๑๔ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดศรีจันทร์ ตำบลบ้านโต้น อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยพระอาจารย์หน่อ เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท

เมื่ออายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๖ ตรงกับวันจันทร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๘ ปีกุน เบญจศก ณ พัทธสีมาวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร โดย**พระธรรมไตรโลกาจารย์** (สมเด็จพระวันรัต เขมจารีมหาเถร) เป็นพระอุปัชฌาย์ได้รับสมณฉายาว่า อาสโภ และสอบบาลีได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค ในปีที่อุปสมบทนั่นเอง

เมื่ออุปสมบทแล้ว พระมหาอาจ อาสโภ ก็ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมต่อ จนสอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม ๘ ประโยค

วิทยฐานะ

พ.ศ.๒๔๔๑ สอบไล่ได้ครูเทียบเท่าชั้น ม.๖ ร.ร.ขอนแก่นวิทยาคาร

พ.ศ.๒๔๖๔ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนวัดมหาธาตุฯ

พ.ศ.๒๔๖๕ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท "

พ.ศ.๒๔๖๖ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค "

พ.ศ.๒๔๖๗ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค "

พ.ศ.๒๔๖๘ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค "

พ.ศ.๒๔๖๙ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค "

พ.ศ.๒๔๗๑ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก "

พ.ศ.๒๔๗๑ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค "

พ.ศ.๒๔๗๒ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค "

งานปกครอง

พ.ศ.๒๔๗๔ ไปตรวจการคณะสงฆ์และเทศน์สอนประชาชนในนาม เจ้าคณะมณฑลอยุธยาในจังหวัดสระบุรีทุกอำเภอ ตำบล

พ.ศ.๒๔๗๕ ย้ายไปอยู่วัดสุวรรณดารามจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดาราม

พ.ศ.๒๔๗๖ เป็นพระอุปัชฌาย์ประเภทวิสามัญ

พ.ศ.๒๔๗๖ เป็นพระคณาจารย์โทในทางเทศนา

พ.ศ.๒๔๗๗ เป็นเจ้าคณะตำบลสำเภาล่ม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ.๒๔๗๘ เป็นเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดาราม

พ.ศ.๒๔๗๘ เป็นเจ้าคณะอำเภอบางประหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ.๒๔๘๒ เป็นรองเจ้าคณะมณฑลอยุธยา

พ.ศ.๒๔๘๔ เป็นพระคณาจารย์เอกทางศาสนา

พ.ศ.๒๔๘๕ เป็นสมาชิกสังฆสภา

พ.ศ.๒๔๘๖ เป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๔

พ.ศ.๒๔๘๘ เป็นเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ.๒๔๙๑ ย้ายจากเจ้าอาวาสวัดสุวรรณดาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาดำรงตำแหน่งเป็น เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.๒๔๙๑ เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง

พ.ศ.๒๕๐๕ - พ.ศ.๒๕๐๙ ถูกมารผจญ ถูกปลันผ้าไตรจีวรและย้ายที่จำพรรษาไปอยู่ที่วัดสันติปาราม (กองตำรวจสันติบาล) ปทุมวัน หลังจากพ้นมลทิน โดยคำพิพากษาศาลทหารกรุงเทพฯ แล้วกลับไปจำพรรษาที่วัดมหาธาตุฯ ได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ และได้รับการถวายสมณศักดิ์คืน

พ.ศ.๒๕๒๘-๒๕๒๓ เป็นสังฆปาโมกข์ตรวจชำระพระอภิธรรมปิฎกฉบับเฉลิมพระเกียรติ

พ.ศ.๒๕๓๒ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

งานการศึกษา

พ.ศ.๒๔๖๑-๒๔๖๓ เป็นครูสอนประจำโรงเรียนประชาบาลวัดกลางเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นผู้อำนวยการศาสนศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จัดตั้งการศึกษาภาษาบาลีขึ้นที่วัดสุวรรณดาราม

เป็นกรรมการศึกษาประชาบาลอำเภอกรุงเก่า

เป็นกรรมการแปลพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย

เป็นหัวหน้ากองตรวจสำนวนฝ่ายพระอภิธรรม

เป็นกรรมการแห่งสภาการศึกษาคณะสงฆ์

พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การศึกษา

เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง

พ.ศ. ๒๔๙๐ เดินทางไปเปิดสอบธรรมสนามหลวง ที่รัฐเคดาห์ ประเทศมลายู (มาเลเซีย ปัจจุบัน) เป็นครั้งแรก

พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นนายกมหาธาตุวิทยาลัยดำรงตำแหน่งเป็นนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา ม.๑-ม.๓

พ.ศ. ๒๔๙๔ ตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานถาวร

พ.ศ. ๒๔๙๖ ประกาศตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานถาวร เป็นหัวหน้าคณะสงฆ์ไทยไปร่วมประชุมฉัฏฐสังคายนา ที่ประเทศพม่า

พ.ศ. ๒๔๙๘ ก่อสร้างอาคารเรียนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นตึก ๓ ชั้น แบบศิลปะไทย

พ.ศ.๒๕๐๑ จัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย จัดตั้งสำนัก **"ธรรมวิจัย"**

งานเผยแผ่

พ.ศ. ๒๔๗๓ เป็นพระธรรมกถึกไปแสดงธรรมสอนประชาชนในเขตจังหวัดชัยนาททั่วทุกตำบล และทุกอำเภอ

พ.ศ.๒๔๘๖ เป็นหัวหน้าคณะปรับปรุงและส่งเสริมพระศาสนาในภาคพายัพประกอบด้วยพระราชาคณะ,พระมหาเปรียญ,ข้าราชการกรมการศาสนาและอนุศาสนาจารย์ ประมาณ ๓๐ รูป/ท่านไปในท้องที่ ๗ จังหวัด

พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นรองหัวหน้าคณะสมณทูตไปเจริญศาสนไมตรีกับประเทศพม่า

พ.ศ. ๒๔๙๙ จัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างพระวิปัสสนาจารย์ทั่วประเทศเป็นระยะเวลาติดต่อกันมา ๒๕ ปี

พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๐๒ เดินทางรอบโลกไปเผยแผ่การพระศาสนาและวัฒนธรรมในประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย ร่วมกับองค์การส่งเสริมศีลธรรมซึ่งมีชื่อย่อว่า **เอ็ม.อาร์.เอ**

งานสาธารณูปการ

ตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ (๒๔๙๑-๒๕๓๒) สมเด็จพระพุฒาจารย์ได้ปฏิบัติศาสนกิจด้านสาธารณูปการ สารณกุศล และการกุศลสงเคราะห์เป็นอันมาก อาทิ เช่น

- สร้างอาคารเรียนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย ๑ หลัง เป็นตึกคอนกรีตเสริมเหล็ก จำนวน ๓ ชั้น ๓๓ ห้องเรียน
- สร้างหอปริยัติและหอระฆัง วัดมหาธาตุฯ
- สร้างอาคารเรียนบาลีมหาธาตุวิทยาลัย อาคาร ๓ ชั้น
- ซ่อมศาลาการเปรียญวัดมหาธาตุ-ห้องสมุดกลางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ซ่อมตำหนักสมเด็จฯ วัดมหาธาตุฯ
- ซ่อมหอพระปริยัติ วัดมหาธาตุฯ
- ซ่อมผนังวิหารคดวัดมหาธาตุฯ สร้างรั้วร้อยโซ่เหล็กและติดไฟฟ้ารอบนอกวิหารคด

- ขอคืนอาคารสังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย (ตึกแดง) จากรัฐบาล เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ และรัฐบาลได้ถวายคือตามที่ขอ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓

- สร้างโรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุฯ

- อนุมัติและเริ่มหาทุนสร้างอาคารสังฆิกเสนาสน์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุสรณ์ ๑๐๐ ปี เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก จำนวน ๕ ชั้น พร้อมชั้นใต้ดิน ชั้นเพดาน รวมเป็น ๖ ชั้น

- สร้างวัดศรีพิมล เป็นวัดประจำบ้านโต้น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

- สร้างโรงเรียนประชารัฐวิทยาเสริม (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา) ที่บ้านโต้น จังหวัดขอนแก่น เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก จำนวน ๒ ชั้น

- สร้างฝายน้ำล้นประจำบ้านโต้น ๑ แห่ง

- สร้างถนนเข้าหมู่บ้านจากแยกอำเภอพระยืน ถึงบ้านโต้น เป็นถนนลูกรังยาว ๑๐ ก.ม.

- นำไฟฟ้าเข้าหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลบ้านโต้น

- ขุดเจาะน้ำบาดาลบริการประชาชน ประจำหมู่บ้านต่าง ๆ กว่า ๔๐ บ่อ

- เป็นประธานหาทุนสร้างวัดพุทธประทีป กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

- สร้างตึกอาพาธสงฆ์โรงพยาบาลจังหวัดขอนแก่นจำนวน ๑ หลัง เป็นตึกคอนกรีตเสริมเหล็ก รวม ๔ ชั้น จำนวน ๕๔ ห้อง คือ ห้องเดี่ยว ๔๒ ห้อง ห้องรวม ๑๒ ห้อง

- ขยายสำนักวิปัสสนากรรมฐานทั่วประเทศกว่า ๔๐๐ สำนัก

งานคันถธุระ

พ.ศ. ๒๔๘๓ เป็นหัวหน้าแผนกตรวจสำนวนแปลในคณะกรรมการกองแปลพระอภิธรรมปิฎกฉบับหลวง (เมื่อดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ที่พระศรีสุธรรมมุนี เจ้าอาวาสวัดสุวรรณดาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๔๘๔ ตรวจชำระคัมภีร์กังขาวิตรณีปาติโมกฺขอฏฐกถา คัมภีร์นี้คณะสงฆ์ประกาศใช้เป็นแบบเรียนบาลีประโยค ป.ธ.๖ ระยะหนึ่ง (เมื่อขณะดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ที่พระศรีสุธรรมมุนี)

พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นหัวหน้าคณะกรรมการตรวจสำนวนแปลพระอภิธรรมปิฎก ฉบับหลวง (เมื่อขณะดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ที่พระธรรมไตรโลกาจารย์ อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุฯ

พ.ศ. ๒๔๙๙ (๑๓ ก.ย.๙๙) ประกาศตรวจชำระและสร้างพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันมีชื่อเรียกว่า มหาจุฬาเตปิฏกํ

พ.ศ.๒๕๐๕-๒๕๐๙ แปลคัมภีร์ธมฺมปทฏฺฐกถา เป็นสำนวนเทศน์จบบริบูรณ์ทั้ง ๘ ภาค

พ.ศ.๒๕๐๗ - ๒๕๒๐ แปลคัมภีร์วิสุทธิมรรคปกรณ์เป็นสำนวนร้อยแก้วจบบริบูรณ์ ๓ ภาค

พ.ศ.๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ ตรวจชำระพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯ คัมภีร์ธาตุกถา ปุคคลปญฺญตฺติปาลิ

พ.ศ. ๒๕๒๘ (๒๒ มิถุนายน ๒๕๒๘) ได้รับพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชแต่งตั้งเป็นสังฆปาโมกข์ฝ่ายอภิธรรมปิฎก ในคณะกรรมการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกนอกจากนี้ยังมีผลงานด้านเทศนาบทนิพนธ์อีกเป็นจำนวนมาก

งานวิปัสสนาธุระ

ประวัติและผลงานเกี่ยวกับการจัดตั้งสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

หลวงพ่อสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาสภมหาเถร) ได้ย้ายจากวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ไปอยู่ประจำ ณ วัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกพิเศษ เพื่อช่วยปฏิบัติศาสนกิจด้านพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๕ ในฐานะพระมหาอาจ อาสโภ เปรียญธรรม ๘ ประโยค และได้ย้ายกลับคืนมาอยู่วัดมหาธาตุอีก ในฐานะตำแหน่งเจ้าอาวาส สมณศักดิ์ที่ “พระธรรมไตรโลกาจารย์” เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๑

วิปัสสนากรรมฐานแบบยุบหนอ-พองหนอ

ในปี ๒๔๙๑ นั่นเอง หลวงพ่อสมเด็จฯ ได้ไปในงานกิจนิมนต์ในรัฐพิธีที่ท้องสนามหลวง วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๑ ฯพณฯ อูละหม่อง เอกอัครราชทูตสหภาพพม่าประจำประเทศไทยคนแรกได้ไปร่วมงานนั้นด้วย ภายหลังจากการประกอบศาสนพิธีเสร็จแล้ว หลวงพ่อสมเด็จฯ ได้ถือโอกาสสนทนากับ ฯพณฯอูละหม่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพระศาสนาทั้งในประเทศไทยและประเทศพม่า หลวงพ่อสมเด็จฯ ได้สนทนาถึงสิ่งที่เป็นสาระ ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ หลวงพ่อสมเด็จฯ ให้ทรรศนะว่า พระภิกษุพม่าที่อยู่ในประเทศไทยปัจจุบันมีแต่พระแก่ ๆ หย่อนสมรรถภาพเข้ากับคนไทยไม่ได้สนิท ทำให้คนไทยเข้าใจไปว่า พระภิกษุในประเทศพม่าก็เหมือนกันนี้ ความจริงพระภิกษุพม่าที่อยู่ในประเทศพม่าที่มีความเชี่ยวชาญแตกฉานพระไตรปิฎกมีจำนวนมาก ควรจะจัดส่งพระประเภทนี้มาอยู่ประเทศไทยบ้าง หลวงพ่อสมเด็จฯ มีความยินดีที่จะสนับสนุนให้ได้โอกาสเผยแพร่พระพุทธศาสนาร่วมกัน

ประการที่ ๒ พระไตรปิฎกภาษาบาลีพร้อมทั้งอรรถกถาและฎีกา ฉบับอักษรพม่าได้อ่านมาบริสุทธิ์ บริบูรณ์ดีมาก ใคร่ขอให้ทางประเทศพม่าได้ส่งมาให้ประเทศไทยบ้าง จะเป็นมหากุศลอย่างมาก

พ.ศ. ๒๔๙๕ พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ได้ส่งพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ) ขณะเป็นพระมหาโชดกไปศึกษาวิปัสสนากรรมฐานสายของมหาสีสยาด่อที่สำนักศาสนยิสสา ประเทศพม่า เป็นเวลา ๑ ปี แล้วนำกลับมาสอน พร้อมทั้งพระพม่าสองรูป คือ พระภัททันตะ อาสภเถระ ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ และพระอินทวังสเถระ กัมมัฏฐานาจริยะ โดยเปิดสอนครั้งแรกที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ จากนั้นจึงขยายไปเปิดสอนที่สาขาอื่นทั่วราชอาณาจักร มีการตั้งกองการวิปัสสนาธุระที่วัดมหาธาตุฯ ต่อมาถูกยกสถานะเป็นสถาบันวิปัสสนาธุระ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ และได้เผยแพร่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบยุบหนอ-พองหนอ จนแพร่หลายดังปัจจุบัน

ด้วยเหตุที่หลวงพ่อสมเด็จฯ ได้สนิทสนมกับ ฯพณฯ เอกอัครราชทูตครั้งนั้น เป็นปัจจัยต่อมา คือเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๒ สภาการพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่า ได้จัดส่งพระภิกษุระดับบัณฑิตขั้นธรรมาจริยะ มายังประเทศไทยตามคำแนะนำของหลวงพ่อสมเด็จฯ

๒ รูป คือท่านสัทธัมมโชติกะ ธรรมาจริยะ ๑ ท่านเตชินทะ ธรรมาจริยะ ธัมมกถิกะ ๑ ครั้งแรกเมื่อยังไม่รู้ภาษาไทย ได้จัดให้พักอยู่ที่วัดปรกพม่า ต่อมาได้จัดให้ท่านสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ไปตั้งสำนักสอนพระอภิธรรมปิฎกอยู่ที่วัดระฆังโฆสิตาราม และทำการสอนประจำจนเป็นหลักฐานอยู่ ณ วัดระฆังนั้น จนกระทั่งถึงแก่มรณภาพ เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๙ ส่วนท่านเตชินทะ ธัมมกถิกะ ได้จัดให้มาสอนอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์จนกระทั่งคืนสู่ประเทศพม่า เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๔ ถึงแม้ว่าท่านพระอาจารย์สอนพระอภิธรรมปิฎก ได้ถึงมรณภาพและกลับคืนสู่ประเทศของตนแล้ว แต่ก็ได้ฝังรากฐานวิชาความรู้พระอภิธรรมปิฎกไว้อย่างดีเป็นระเบียบเป็นหลักฐาน คือเขียนและแปลเป็นหลักสูตรไว้ จนได้ใช้ศึกษาเล่าเรียนสืบต่อกันมาจนทุกวันนี้ ปัจจุบันสำนักใหญ่ส่วนกลางตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุฯ มีสำนักสาขาอยู่ทั่วไปทั้งภายในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดประมาณ มากกว่า ๗๐ สำนัก

เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๓ สภาการศึกษาพุทธศาสนาแห่งสหภาพพม่า ได้ส่งสมณทูตทั้งอัญเชิญพระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรพม่าพร้อมอรรถกถาและฎีกา ตามที่หลวงพ่อสมเด็จฯ ขอไว้ มายังประเทศไทย โดยมีท่านยานิกเถร เจ้าอาวาสวัดอัมพวนาราม พระนครย่างกุ้ง เป็นหัวหน้า มีมหาเศรษฐีเซอรอูต่วนเป็นไวยาวัจกร ได้ถวายพระไตรปิฎกอักษรพม่าแก่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ๑ ชุด ถวายแก่มหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร ๑ ชุด ถวายแก่สำนักเรียนพระอภิธรรมปิฎกวัดระฆังโฆสิตาราม จำนวน ๑ ชุด

เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๔ ทางการคณะสงฆ์แห่งประเทศไทย ได้จัดส่งพระสมณทูต พร้อมทั้งพระไตรปิฎกฉบับอักษรไทย ไปเยี่ยมตอบและมอบให้แก่ประเทศพม่า โดยมีเจ้าคุณพระศาสนโสภณ อุฏฐายีเถร

เป็นหัวหน้า เจ้าคุณพระพิมลธรรม อาสภเถร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นรองหัวหน้า เจ้าคุณพระศรีวิสุทธิญาณ วัดกันมาตุยาราม เป็นคณะปูรกะ และมีนายสัญญา ธรรมศักดิ์เป็นไวยาวัจกร

เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๕ หลวงพ่อสมเด็จฯ ได้ส่งพระเปรียญวัดมหาธาตุ ไปดูการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ทั้งด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระที่ประเทศพม่า โดยนำไปฝากด้วยตนเอง ๓ รูป คือ (๑) พระมหาโชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.๙ เรียนฝ่ายวิปัสสนาธุระ (๒) พระมหาบเพ็ญ ป.ธ.๕ และ (๓) สามเณรไสว ป.ธ.๕ เรียนฝ่ายคันถธุระ โดยให้พระมหาโชดก อยู่สำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานศาสนายิสสา ภายใต้การปกครองของท่านมหาสีสยาดอ โสภณเถร พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ พระมหาบำเพ็ญและสามเณรไสว อยู่วัดอัมพวนาราม ภายใต้การปกครองของท่านยานิกเถร เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นประธานเชิญพระไตรปิฎกฉบับอักษรพม่ามามอบให้ประเทศไทย

พระมหาโชดก ญาณสิทธิ ได้ศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานอยู่เป็นเวลา ๑ ปี แล้วกลับประเทศไทย พ.ศ.๒๔๙๖ ในขณะเดียวกันหลวงพ่อสมเด็จได้แสดงความจำนงไปยังสภาการพุทธศาสนาสหภาพพม่า ขอให้จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญมายังประเทศไทย ๒ รูป พร้อมกับการคืนสู่ประเทศไทยของพระมหาโชดก ญาณสิทธิ สภาการพุทธศาสนามีความเห็นอกเห็นใจและเชื่อถือหลวงพ่อสมเด็จฯ สนิทชิดชอบอย่างมาก ดังนั้น จึงจัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญมายังประเทศไทย ๒ รูป คือ

๑. ท่านอาสภเถร ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ

๒. ท่านอินทวังสะ ธัมมาจริยะ กัมมัฏฐานาจริยะ

ทั้งสองรูปจัดให้พำนักอยู่ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ช่วยเป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานร่วมกับพระมหาโชดก ป.ธ.๙

ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๙๖ เป็นต้นมา นับว่าได้เป็นกำลังเสริมสร้างพระปฏิบัติศาสนาให้เจริญขึ้นในประเทศไทยและยังดำรงคงอยู่ในปัจจุบันนี้

การต้องอธิกรณ์

ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อครั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรมนั้น ท่านได้ถูกกล่าวหาว่าเสพเมถุนทางเวจมรรคกับศิษย์ และมีข่าวว่าพระศาสนโศภน (ปลอด อตฺถการี) อยู่กับสีกาสองต่อสองในที่ลับหูลับตาหลายครั้ง สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) จึงมีพระบัญชาให้พระเถระทั้ง ๒ รูป พ้นจากตำแหน่งเจ้าอาวาส แต่ทั้งสองรูปปฏิเสธโดยตั้งใจจะต่อสู้เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน คณะสังฆมนตรีของสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) จึงมีมติว่าทั้งสองรูปฝ่าฝืนพระบัญชา ไม่ควรอยู่ในสมณศักดิ์ต่อไป จึงโปรดเกล้าฯ ให้ถอดทั้งสองรูปออกจากสมณศักดิ์ตั้งแต่วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๓

ต่อมาใน พ.ศ.๒๕๐๕ พระมหาอาจ ได้ถูกทางการกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จึงถูกบังคับสึกเป็นฆราวาส และจำคุกอยู่ที่กองบังคับการตำรวจสันติบาลอยู่หลายปี จนกระทั่งศาลทหารสามารถพิสูจน์ว่าข้อกล่าวหาดังกล่าวเป็นความเท็จ และตัดสินยกฟ้องเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๙ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเถระทั้งสองรูปคืนสู่สมณศักดิ์เดิมตั้งแต่วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๘

คดีดังกล่าวนี้นับเป็นเหตุการณ์สำคัญครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาของไทย ซึ่งสร้างความสะเทือนใจให้แก่ศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง

เกียรติฐานะพิเศษ

พ.ศ.๒๔๙๖ ได้รับแต่งตั้งเป็น "อัครมหาบัณฑิต" จากรัฐบาลสหภาพพม่า

พ.ศ.๒๕๒๒ ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขามานุษยสงเคราะห์ศาสตร์) จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระพระบรมราชูปถัมภ์

๒๘ ส.ค. ๒๕๓๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช"

สมณศักดิ์

๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๗ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทินนามที่ **"พระศรีสุธรรมมุนี"**

๑ มีนาคม ๒๔๘๒ เป็นพระราชาคณะเสมอชั้นราช ในราชทินนามเดิม

๑ มีนาคม ๒๔๘๙ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามที่ **"พระเทพเวที"**

๘ มิถุนายน ๒๔๙๐ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ในราชทินนามที่ **"พระธรรมไตรโลกาจารย์"**

๔ ธันวาคม ๒๔๙๒ เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ในราชทินนามที่ **"พระพิมลธรรม"**

๕ ธันวาคม ๒๕๒๘ เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นสุพรรณบัฏ ในราชทินนามที่ **"สมเด็จพระพุฒาจารย์"**

โลกธรรมผันแปร

ชีวิตของสมเด็จพระพุฒาจารย์ มีความผันผวนตกอยู่ในกระแสแห่งโลกธรรมมีทั้งลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ต้องคำติฉินนินทา และประสบความทุกข์ แม้จะถูกโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์กระทบอย่างร้ายแรง เช่น ถูกถอดยศ ถูกลดตำแหน่ง สมเด็จฯ ก็มิได้หวั่นไหวไปตามกระแสแห่งโลกธรรมนั้น มีความเข้มแข็งมั่นคงเป็นเลิศเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรง ก็มีความกล้าอาจหาญ กล้าเผชิญกับเหตุการณ์ไม่สะทกสะท้าน หรือตื่นตระหนกตกใจกลัว แม้อยู่ในฝ่ายอิฏฐารมณ์ คืออารมณ์อันน่าพอใจน่าปรารถนา ท่านก็มิได้ฟุ้งเฟ้อ ทะเยอทะยานไปตามยศถาบรรดาศักดิ์หรือตำแหน่งใด ๆ ยังคงปฏิบัติตนเป็นที่น่าเคารพนับถือ เสมอต้นเสมอปลาย มีจิตใจมั่นคงประดุจเพชรแท้ แม้ตกไปในสถานที่ใดไม่ว่าในโคลนตม หรือบนยอดมงกุฎ เพชรก็ยังคงค่าความเป็นเพชรส่องประกายในตัวเองอยู่เสมอตลอดกาล

มรณภาพ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) อาพาธ และได้ถึงแก่มรณภาพอย่างสงบด้วยภาวะหัวใจวาย เมื่อวันศุกร์ที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ เวลา ๑๑.๑๕ น. ณ โรงพยาบาลสยาม กรุงเทพมหานคร สิริชนมายุได้ ๘๖ ปี ๑ เดือน พรรษา ๖๖

ในการนี้ ได้ตั้งศพบำเพ็ญกุศล ณ ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นเวลา ๑๐๐ วัน ครบเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ จนถึงวันที่ ๑๔เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้ทรงพระกรุณาโปรดออกเมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

คำปรารภ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ ป.ธ.๘) (๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๖ – ๘ ธันวาคม ๒๕๓๒) สมเด็จพระราชาคณะ อดีตเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหาวิหาร ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นผู้มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลกในสมัย ๒๕ พุทธศตวรรษ เนื่องเพราะท่านดำรงตำแหน่งสำคัญ นั่นคือสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ซึ่งเทียบได้กับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น นอกจากนั้น ยังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระอารามหลวงชั้นเอกอุ. เป็นสภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่สำคัญก็คือดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะอีกด้วย

เจ้าประคุณสมเด็จฯ มีผลงานที่โดดเด่นนอกจากงานด้านการปกครองแล้ว เมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๕ ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) ได้ส่งพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ) ขณะเป็นพระมหาโชดกไปศึกษาวิปัสสนากรรมฐานสายของมหาสีสยาด่อที่สำนักศาสนยิสสา ประเทศพม่าเป็นเวลา ๑ ปี แล้วนำกลับมาสอนพร้อมทั้งพระพม่าสองรูป คือพระภัททันตะ อาสภเถระ ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ และพระอินทวังสเถระ กัมมัฏฐานาจริยะ โดยเปิดสอนครั้งแรกที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ในปี พ.ศ.๒๔๙๖ จากนั้นจึงขยายไปเปิดสอนที่สาขาอื่นทั่วราชอาณาจักร มีการตั้งกองการวิปัสสนาธุระที่วัดมหาธาตุฯ ต่อมาถูกยกสถานะเป็นสถาบันวิปัสสนาธุระ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๔ และได้เผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบยุบหนอ-พองหนอ ซึ่งเป็นคุณูปการต่อประเทศชาติและพระพุทธศาสนาเป็นจนตราบเท่าทุกวันนี้

ท่านมีความโดดเด่นเป็นสง่าอย่างยิ่ง นับตั้งแต่มีวัดมหาธาตุมานั้น ก็มีอธิบดีสงฆ์รูปนี้แหละที่หัวก้าวหน้าที่สุด หนุ่มแน่นที่สุด อายุเพียง ๔๖ ปี แต่มีดีกรีเป็นถึงรองสมเด็จ เป็นเจ้าอาวาสวัดใหญ่ที่สุดในเมืองไทย และที่สำคัญก็คือ ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ในปี พ.ศ.๒๔๙๘ ตำแหน่งนี้คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แน่นอนว่ายอมเป็นที่หมายปองของพระหลายรูป โดยเฉพาะก็คือ สมเด็จพระวันรัต ในยุคนั้น ถึงขนาดว่าเคยเอ่ยปากขอแลกตำแหน่งกับพระพิมลธรรมมาแล้ว แต่ก็ถูกปฏิเสธ และต่อมาก็เกิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ ให้คณะสงฆ์มีการปกครองแบบประชาธิปไตยมีสมเด็จพระสังฆราชดำรงอยู่ในฐานะพระประมุขของศาสนา มีคณะรัฐมนตรีสงฆ์เรียกว่า สังฆมนตรี บริหารวัดวาอารามทั่วประเทศในนาม คณะสงฆ์มนตรี มีสังฆนายกเป็นหัวหน้า แบ่งงานออกไปอีก ๔ กระทรวงหลัก แต่เรียกว่า องค์การ ได้แก่ องค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การสาธารณูปการ เนื้องานก็แยกไปตามชื่อคือศึกษาก็คุมการศึกษา เผยแผ่ก็คุมเรื่องการเทศน์ สาธารณูปการก็จับฉ่าย ไฟไหม้ น้ำท่วม ใครเจ็บไข้ได้ป่วยก็ยกสังฆทานไปช่วย ที่ได้น้ำได้เนื้อมากกว่าเพื่อนก็คือองค์การปกครองซึ่งคุมอำนาจในทางการเมืองไว้เบ็ดเสร็จ เผลอ ๆ จะมากกว่าตำแหน่งสังฆนายกด้วยซ้ำไป นั่นจึงเป็นปัญหาว่าด้วยตำแหน่งพระพิมลธรรม

อีกด้านหนึ่ง เจ้าประคุณสมเด็จฯ รุกหนักในด้านการศึกษา ส่งพระภิกษุสามเณรไปเรียนต่อในต่างประเทศ ทั้งญี่ปุ่น อินเดีย สหรัฐอเมริกาและพม่า จึงเป็นเรื่องแล้ว พม่ากับไทยนั้นไม่ถูกกันมาตั้งแต่สมัยพระไชยราชาเมื่อเริ่มสงครามเมืองเชียงกรานแล้ว สงครามช้างเผือก เสียกรุงครั้งที่ ๑-๒-๓ สงครามเก้าทัพ สารพัดจะเจ็บปวด เมื่อพูดถึงเรื่องพม่าแบบเรียนสมัยเก่าไทยเรามีพม่าเป็นศัตรูคู่ชาติ ชาติ

ไทยจะไชโยที่สุดถ้าชนะพม่า แต่ว่าเจ้าประคุณสมเด็จฯ กลับทำในสิ่งที่ใครไม่กล้าทำ นั่นคือส่งพระไปเรียนอภิธรรมและกรรมฐานที่พม่าวันนำพระนิสิตไปกราบลาขอพรต่อสมเด็จพระวันรัต ในยุคนั้น จึงถูกกระเทียบเปรียบเปรยแบบนิ่ม ๆ ว่า "ท่านพิมลธรรมเอ๋ย ท่านจะเอาดีไปถึงไหน การพระศาสนาในเมืองไทยเราดีที่สุดอยู่แล้ว" นับเป็นพรอันแปลกประหลาดที่สุดเท่าที่เคยได้ยินมา จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษา

เนื่องในวาระครบรอบชาตกาล ๑๑๒ ปี เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ อดีตผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จึงได้จัดพิมพ์หนังสือเพชรสมเด็จฯ เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงพระคุณของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ที่มีต่อคณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเพื่อประกาศเกียรติคุณให้เป็นอนุสติแก่พระภิกษุสามเณรรุ่นใหม่ ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์และได้รู้จักความเด็ดเดี่ยวในการทำงานและการอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์

ขอสำนึกและระลึกถึงเมตตาคุณและความเสียสละของหลวงพ่อเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ที่ได้เป็นกำลังสำคัญและให้กำเนิดในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ด้วยความเคารพและนับถืออย่างสูงยิ่ง ตลอดจิรัฐิติกาล

(พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, ดร.)

รองเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

สารบัญ

ปาฐกถาพิเศษเรื่อง
"สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) กับพัฒนาการแห่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย"[๑]

โดย พระเทพโสภณ[๒]

ขอถวายความเคารพแด่ท่านเจ้าคณะพระสังฆาธิการ นับแต่หลวงพ่อเจ้าคณะจังหวัดลงไป ถึงท่านผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยเฉพาะชาวคณะเจ้าภาพก็คือ วิทยาเขตขอนแก่น ซึ่งมีท่านพระครูปลัดสุกันยา อรุโณ เป็นรองอธิการบดี (หัวหน้าวิทยาเขตขอนแก่น)

ขอเจริญพรท่านสาธุชนทุกท่าน

วันนี้ที่เรามีโอกาสมาประชุมพร้อมกัน ณ บริเวณสถานที่ก่อสร้างอาคารเรียนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ซึ่งมีการสร้างอาคารใหญ่ประกอบพิธีสำคัญ คือ วางศิลาฤกษ์อาคารเรียน ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ซึ่งจะบรรจุพระนิสิตที่เรียนหนังสือได้เป็น ๑,๐๐๐ รูป ในส่วนของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีวิทยาเขตอยู่มากมาย ก็จัดอันดับวิทยา

---

๑ ถอดเทปจากปาฐกถาพิเศษ เนื่องในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารเรียน ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๗

๒ ปัจจุบัน คือ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, ศ.ดร.) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรรมการมหาเถรสมาคม,เจ้าคณะภาค ๒

เขตขอนแก่นนี้อยู่ในชั้นแนวหน้า เป็นวิทยาเขตตัวอย่างต้นแบบวิทยาเขตหนึ่ง ซึ่งบริหารจัดการศึกษาได้เจริญก้าวหน้ารับภาระในการพัฒนาพระภิกษุสามเณร มิใช่เฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่รับพระสงฆ์จากประเทศเพื่อนบ้าน เช่นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และพระราชอาณาจักรกัมพูชา เป็นต้น ซึ่งก็เป็นภาระที่จะสร้างศาสนทายาทไว้ในพระศาสนา

ท่านทั้งหลาย การสร้างศาสนทายาทเป็นภาระที่หนักสร้างแล้วคุ้มค่า สร้างแล้วมีคุณประโยชน์สร้างแล้วเป็นกำลังของพระศาสนา เพราะว่าจะเป็นกำลังในการศึกษา ปฏิบัติเผยแผ่ปกป้องทะนุบำรุงพระศาสนา เราเรียกว่า **"กองทัพธรรม"** แต่กองทัพธรรมที่เราจะสร้างนั้นไม่สามารถจะมีประสิทธิภาพได้ ถ้าไม่อุปถัมภ์บำรุงให้มีอาคารสถานที่เรียน เพราะฉะนั้นความคับแคบของอาคารสถานที่ที่วัดธาตุจึงนำมาสู่การก่อสร้างที่นี้ และการก่อสร้างที่นี้ก็ปรารภโอกาสที่เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เป็นชาวขอนแก่นที่ประสบความสำเร็จในพระบวรพระพุทธศาสนาเป็นแบบอย่าง เป็นทิฏฐานุคติ เป็นกำลังใจให้กับพระภิกษุสามเณรได้ยึดถือเป็นปฏิปทาดำเนินชีวิต และเป็นความคิด แนวปฏิบัติสำหรับผู้ใฝ่ธรรมว่าการจะดำเนินชีวิตอย่างมีธรรม ผ่านร้อนผ่านหนาวผ่านอุปสรรคและรักษาจิตใจให้สม่ำเสมอไม่ว่าจะมีการขึ้น ๆ ลง ๆ จะต้องอาศัยกรรมฐาน และชีวิตของพระเดชพระคุณ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติธรรม ดังนั้น ในวันนี้ก็จะพูดซัก ๒ ประเด็น

ประเด็นที่ ๑ **เพื่อเป็นกำลังใจ** เป็นแบบอย่างเป็นทิฏฐานุคติ เป็นภาษาพระว่าเป็นตัวต้นแบบให้กับพระภิกษุสามเณรนิสิต นักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประเด็นที่ ๒ **เพื่อจะจรรโลงศรัทธาสาธุชน** ที่ใฝ่ธรรมมุ่งจะปฏิบัติธรรมให้เห็นว่าการปฏิบัติธรรมนั้นบางทีมันก็จะมีปัญหามีอุปสรรค มารไม่มีบารมีไม่แก่ ท่านต่อสู้กับสิ่งที่เป็นอุปสรรคพัฒนาจิตใจให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างไร

เกียรติคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

เหตุที่จะต้องเกริ่นอย่างนี้ เพราะว่ามีประเด็นน่าศึกษามากในชีวิตของพระเดชพระคุณ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ถ้าไม่เกริ่นเสียก่อนก็จะทำให้เห็นชีวิตของท่านไม่ชัดเจน ถ้ากล่าวในแง่ของพระสงฆ์แล้ว ท่านเป็นสุดยอดของนักบริหาร นักการศึกษา นักเผยแผ่และนักก่อสร้าง คือสุดยอดทั้ง ๔ ด้าน ซึ่งหายากที่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งจะมีคุณสมบัติครบทั้ง ๔ ด้าน คือ

ในด้านของการปกครอง สูงสุดก็คือ เป็นสังฆมนตรีหรือรัฐมนตรีของพระ เรียกว่า สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ตั้งแต่อายุ ๔๕,๔๖ ปี อายุ ๔๕ เป็นสังฆมนตรีว่าการปกครอง ปกครองสงฆ์ทุกฝ่ายทั่วประเทศ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช นี้เรียกว่าสูงสุดในด้านการบริหาร การปกครอง

ด้านการศึกษา เป็นสภานายกมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง เป็นต้น

ในด้านการเผยแผ่ เป็นนักเทศน์นักเผยแผ่ที่มีชื่อเสียง ไปไหนไปที่ใดก็ตาม มีคนแห่แหนไปต้อนรับไปฟังมากกว่านายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น

ในด้านของการก่อสร้างสาธารณูปการ อดที่จะกล่าวไม่ได้ว่า อาคารเรียนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุฯ เป็นสำนักงานใหญ่ของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ เจ้าประคุณสมเด็จเป็นผู้สร้างขึ้นมา และได้สร้างอะไรต่อมิอะไรหลายอย่าง ในเรื่องของวัตถุธรรม แต่ที่สำคัญก็คือการสร้างการเผยแผ่กรรมฐาน และอภิธรรม ดังนั้น ท่านทั้งหลาย ผลงานท่านมีมากจนกล่าวไม่หมด แต่จะพูดในประเด็จที่เป็นที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การปฏิบัติกรรมฐาน เป็นต้น

ในชีวิตของพระเดชพระคุณนั้นถ้าจะสรุปโดยเรายึดเป็นแบบอย่างตามบทโคลงที่ว่า **"ประวัติวีรบุรุษไซร้ เตือนใจเรานา"**นั้น

ประวัติวีรบุรุษนั้นเตือนใจเรา เตือนใจเราว่า สามารถจะดำเนินชีวิตให้งดงาม และจากโลกนี้ไป มิใช่เพียงทรายกลบหน้าแต่ว่าเหยียบบาทาประทับรอยบาทให้คนรุ่นหลังจดจาร จารึก และดำเนินรอยตามอย่างที่เจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้ทำไว้ ท่านทำอย่างนั้นได้อย่างไร ก็เพราะท่านมีคุณธรรม ๒ ประการ เป็นหลัก คุณธรรม ๒ ประการนี้ก็คือ **การไม่สันโดษในการทำดี และไม่ท้อถอยในการบำเพ็ญเพียร** ถ้าคนจะทำความดีก็ต้องมี ๒ ประการ ก็จะประสบความสำเร็จ

การไม่สันโดษมักน้อยในการบำเพ็ญทำความดี ญาติโยมก็จะได้ยินแต่พระพุทธเจ้าสอนเรื่องสันโดษพอใจตามมียินดีตามได้ ไม่มีสิ่งที่ตัวชอบก็ต้องชอบสิ่งที่ตัวมี นั้นเป็นเรื่องของวัตถุ นั้นเป็นเรื่องของปัจจัย ๔ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่พักอาศัย สันโดษพอใจกับสิ่งที่เราได้จึงจะมีความสุข แต่ในการทำความดีนี้ท่านไม่สอนให้สันโดษ ไม่สอนให้มักน้อย โยมที่มาก็บอกฉันมักน้อย ศีล ๕ รักษาข้อเดียวก็พอ ศีลต้องรักษาให้ครบ ๕ บางท่านบอกว่ารักษาดีแล้ว พอใจแค่นั้น ถ้ามีความสามารถรักษาศีลอุโบสถ ศีล ๘ แต่ถ้าใครบอกสันโดษเอาศีล ๕ ก็พอแล้วท่าน ก็ไม่สามารถจะพัฒนาตนเองเป็นศีล ๘ เป็นศีล ๑๐ เป็นศีล ๒๒๗

เพราะไม่สันโดษในการทำความดี พระสิทธัตถะ จึงตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสิทธัตถะออกผนวชเมื่ออายุ ๒๙ พรรษา พระชนมายุ ๒๙ ปี ไปปฏิบัติกรรมฐานกับอุทกดาบสและอาฬารดาบส ได้สมาบัติ ๘ อาจารย์ทั้งสองสำนักบอกท่านว่ายิ่งใหญ่แล้ว ไม่ต้องไปที่ไหนเป็นอาจารย์สอนกรรมฐานอยู่ที่สำนักนี้เพราะมีลูกศิษย์เยอะแล้ว ถ้าพระสิทธัตถะพอใจมักน้อย สันโดษอยู่กับความสำเร็จแค่สมาบัติ ๘ อยู่ที่สำนักนั้นต่อไป ท่านไม่ได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เพราะพระสิทธัตถะนั้นได้บอกว่ายังไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณก็จะไม่หยุด จึงแสวงหาโมกข์ธรรมต่อไป ๖ ปี หลังจากที่ออกผนวชจึงได้สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อสามเณรคำตาซึ่งเกิดที่จังหวัดขอนแก่นวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๔๖ บวชเป็นสามเณรอายุ ๑๔ ปี อายุ ๑๖ ปี ได้เป็นครูประชาบาล ได้เงินเดือนเป็นครูประชาบาลสมัยนั้นก็หยอกซะเมื่อไหร่ ถ้าท่านพอใจกับความเป็นครูบ้านนอก เป็นสามเณรมีลูกศิษย์ลูกหาก็จะไม่ได้ขึ้นชื่อว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เพียงเพราะท่านคิดว่าการศึกษาที่ท่านได้เป็นครูประชาบาล ตั้งแต่ ๑๖ ปียังไม่พอ ยังไม่พอท่านยังจะได้แสวงหาความรู้ในการศึกษามิใช่แก่เด็กโรงเรียนประชาบาล แต่อาจจะวางอยู่ในใจว่า แก่เด็กทั้งประเทศ หรือแก่ชนทั่วโลก

ท่านจึงเดินทางด้วยเท้าเมื่ออายุ ๑๙ ปี จากจังหวัดขอนแก่น ๙ วัน ๙ คืน ทั้ง ๆที่อยู่สบายที่ขอนแก่น เป็นครูประชาบาลก็ได้ แต่เพราะความใฝ่ดีเป็นความไม่สันโดษในการศึกษาในการทำความดี เดินเท้าด้วยความยากลำบากขึ้นรถไฟมายังที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฏิ์ กระนั้น เราจะตั้งชื่อเธอใหม่จากสามเณรคำตาว่า สามเณรอาจ นามสกุลดวงมาลา อาจก็คือ ผู้กล้า ผู้เก่งกล้าสามารถ เมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุให้ฉายาในพระพุทธศาสนาว่า อาสโภ ก็แปลว่าผู้อาจหาญ กล้าหาญ และชีวิตของท่านทั้งหมด คือ ผู้อาจหาญ ผู้กล้าหาญ ดังคำบาลีว่า วีระ แปลว่า กล้า

กล้านั้นมี ๒ ความหมาย คือ ๑ กล้าที่จะบุกบั่นมุ่งมั่นทำความดี และประการที่ ๒ คือ กล้าที่จะลุกขึ้นเมื่อล้มไปแล้วลุกขึ้นมาใหม่ หลายคนกล้าบุกไปข้างหน้าแต่เจอปัญหาอุปสรรคล้มไม่เป็นท่า ล้มแล้วลุกไม่ขึ้น แต่ชีวิตของท่านเจ้าประคุณนั้นขึ้นเร็วมาก และก็ตกสูง หนักและเจ็บ แต่ไม่ตกเหมือนกับก้อนหิน

คนบางคนนั้นตกเหมือนก้อนดินแตกกระจายไร้สภาพที่จะกลับมาสู่ที่เคยขึ้นไป แต่เจ้าประคุณสมเด็จตกนั้น เหมือนกับลูกฟุตบอล ตกแล้วกระดอนกลับไปสูงขึ้นกว่าเก่า ตอนแรกตกเมื่อเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ตกจากตำแหน่งฐานันดรเป็นพระธรรมดาไปจำพรรษาอยู่ที่สันติปาลารามอยู่ ๕ ปี ข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์กลับมาสู่สถานเดิมแล้วขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีองค์เดียวในประเทศไทย ตกเหมือนลูกฟุตบอลขึ้นสูงกว่าเดิม ถ้าไม่ใช่เพราะความกล้าหาญ วีระหรือวิริยะแล้วไม่มีมนุษย์ไหนทำได้ อาจจะเพี้ยนหรือเป็นโรคประสาท ตั้งแต่ไปอยู่ที่ยังไม่มีตำแหน่งก็ตามท่านมั่นคงแน่วแน่ ตรงนี้น่าศึกษาในการปฏิบัติธรรม

คุณูปการต่อมหาจุฬาฯ

เพราะฉะนั้นชีวิตของท่านเมื่อไม่สันโดษในการทำความดีไม่มีความท้อถอยในการบำเพ็ญเพียร เดินทางไปอยู่วัดมหาธาตุฯ ศึกษาจนจบเปรียญธรรม ๘ ประโยค จากเด็กบ้านนอกคนหนึ่งเป็นมหา ๘ ประโยค เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ ในสมัยนั้น ส่งไปอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดสุวรณดาราราม เป็นเจ้าคณะมณฑล เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่อยุธยา ตั้งแต่อายุ ๔๔ ปี เป็นดาวรุ่งองค์หนึ่งในสังมณฑลสมัยนั้น ๔๔ ปี เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม อายุ ๔๕ กลับมาครองวัดมหาธาตุเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๑ อายุ ๔๕ ปี เหตุที่กลับมาที่วัดมหาธาตุฯ เพราะเจ้าอาวาส คือพระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตมหาเถร) มรณภาพกะทันหัน

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเพิ่งตั้งยังไม่ครบปี คำว่าเพิ่งตั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าเพิ่งตั้งในความหมายนั้นหมายความว่าเพิ่งเปิดการศึกษาระดับปริญญาตรียังไม่ถึงปีเพิ่งแรกคลอด สมเด็จพระปิยมหาราชทรงสถาปนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๓๒ มาเป็นมหาจุฬาฯ เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๐ ก่อนนี้เรียนแต่บาลี เรียนแต่นักธรรม ไม่ได้เรียนมหาวิทยาลัย จน พ.ศ.๒๔๙๐ พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายบอกว่าถึงเวลาที่จะต้องสอนในระดับปริญญาตรีเสียทีตามพระราชปณิธานของล้นเกล้ารัชกาลที่ ๕ ว่าจะตั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชีพชั้นสูง

คำว่าวิชาชั้นสูงก็คืออุดมศึกษา แต่ความไม่พร้อมในคณะสงฆ์ก็ทำให้ชะลอมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๐ วัดมหาธาตุฯ เป็นแกนนำจึงเปิดการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นมา พ.ศ. ๒๔๙๐ เริ่มตั้งเริ่มเปิดการศึกษาในระดับปริญญาตรีไม่ถึงปีองค์ผู้เป็นแกนหลัก คือ พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุฯ มรณภาพ มหาจุฬาฯ ขาดหัวเรือใหญ่ขาดกัปตัน วัดมหาธาตุฯ ได้นิมนต์พระธรรมไตรโลกาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ของเรามาเป็นอธิบดีสงฆ์ พอมาเป็นอธิบดีสงฆ์ในช่วงที่เรียกว่าเปลี่ยนม้ากลางสายธารตามหลักแล้วเวลาข้ามแม่น้ำขี่ม้าข้ามเขาไม่ให้เปลี่ยนม้ากลายสายธารพอเปลี่ยนแล้วมักขลุกขลัก ดีไม่ดีเดี่ยวตกลงในน้ำ

แต่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไม่มีทางเลือกเปลี่ยนหัวเรือใหญ่ตอนนั้นวุ่นวายโกลาหล อธิการบดีลาออกเพราะเราเปลี่ยนสภานายก เป็นเจ้าประคุณสมเด็จฯ ตอนนั้นดำรงสมณศักดิ์

พระธรรมไตรโลกาจารย์อธิการบดี ลาออก เลขาธิการลาออกเพราะความที่ไม่ประสงค์ที่จะทำงานร่วมทีม ทำให้เปลี่ยนอธิการบดีใหม่ สิ่งที่ตั้งใจไว้สวยหรูนั้นเริ่มจะมีอุปสรรค ได้นิมนต์ท่านพระเทพเมธี วัดจักรวรรดิมาเป็นอธิการบดี มีเจ้าประคุณสมเด็จ (อาจ อาสภมหาเถร) ตอนนั้น คือ พระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นนายกสภาองค์ที่ ๒ พระเทพเมธีวัดจักรวรรดิมาเป็นอธิการบดีก็ปรากฏว่าวัดมหาธาตุฯ ตอนนั้นไม่มีสำนักงานของมหาวิทยาลัย

รุ่นแรกเข้าเรียนมาก เรียนกันถึง ๑๐๐ รูป แต่จบมหาจุฬาฯ รุ่นแรกกันเพียง ๖ รูปเท่านั้น เทียบกับวิทยาเขตตอนนี้เป็น ๑,๐๐๐ รูปไม่ได้ ๖ รูปที่จบมหาจุฬาฯ เหมือนกับโรงเรียนเล็ก ๆ นะท่านทั้งหลาย แล้วอาจารย์ก็ไม่ได้รับเงินเดือนหรือนิตยภัตรตามเวลาเพราะไม่มีเงินอุปถัมภ์ เงินอุปถัมภ์ต่าง ๆ ก็ไม่มีถึงขนาดที่ว่าระดมทุนกันครั้งแรกหลวงพ่อพิมลธรรม (ช้อย) ทำบุญวันเกิดได้เงินเพียง ๑๐,๐๐๐ บาท ยกให้มหาจุฬาฯ หมด พอท่านมรณภาพไป เงินก็ไม่มีทำยังไง

เล่ากันมาบางครั้งว่า บางครั้งอธิการบดีท่านพระเทพเมธีต้องขายจีวร ไปบังสุกุลได้มาขายจีวรเป็นค่านิตยภัตร ค่าเงินเดือนเริ่มมาอย่างนี้ มหาจุฬาฯ ขลุกขลักลำบากอย่างนี้ในที่สุดก็ค่อย ๆ ตั้งตัวประคับประคองกันขึ้นมาเพราะความวิริยอุตสาหะ ความอาจหาญของนายกสภาในสมัยนั้น ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ เป็นพระพิมลธรรมเป็นรองสมเด็จ เมื่ออายุ ๔๖ ปี เป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครองเกิดมีสิ่งที่เรียกว่า วาสนามีบารมีเกิด มหาจุฬาก็พลอยตั้งเนื้อตั้งตัวได้ ๒๔๙๘ ในฐานะเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครองรักษาการสังฆนายก ตอนนั้นองค์สังฆนายกไปปฏิบัติศาสนกิจที่ประเทศญี่ปุ่น สังฆ

มนตรีว่าการปกครองนำเรื่องเข้าที่ประชุมสังฆมนตรีขอเงินศาสนสมบัติกลาง ๑ ล้านบาท ตามมติของสังฆมนตรี มาสร้างมหาจุฬาฯ ที่วัดมหาธาตุฯ ที่ประชุมก็ให้เงิน ๑ ล้านบาทมาสร้าง ทางรัฐบาลก็ถวายมาอีก ๔ ล้านบาท เงินสมัยนั้น ๔ ล้านบาท บริจาคเพิ่มอีกนิดหน่อยสร้างตึกมหาจุฬาฯ ที่วัดมหาธาตุ พ.ศ.๒๔๙๘ มาเสร็จเอา พ.ศ.๒๕๐๔

ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ตึกมหาจุฬาฯ ก็ได้มาจากคุณูปการ แต่ว่าหนี้สินเงินศาสนสมบัติกลางนี้ก็ตามทวงจน ๒๕๓๑ ทวงมาที่อธิการบดีแต่ในสมัยนั้นไม่มีเงินจะใช้บอกเป็นหนี้ตั้งแต่เมื่อไหร่บอกว่าเป็นหนี้ตั้งแต่สมเด็จฯ กู้เอามาสร้างมหาจุฬาฯ ให้พระราชรัตนโมลีใช้หนี้พระราชรัตนโมลีบอกไม่รู้ให้ไปถามสมเด็จฯ ซึ่งตอนนั้นกลับมาดำรงตำแหน่งสมเด็จฯ แล้วสมเด็จฯ ท่านเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมพอดีเลย ท่านก็ใช้มติของมหาเถรสมาคม ให้กรมการศาสนาหักลบกลบหนี้ให้ใช้คืนกันไป เรียกว่าดูแลตั้งแต่กู้ต้นจนใช้หนี้ให้หมด

นี้คือคุณูปการที่มหาจุฬาฯ ให้ท่านจดจำไว้ มิฉะนั้นถ้าไม่มีผู้กล้าอย่างนี้ตึกก็ไม่เกิดไม่มีผู้อาจหาญวางศิลาฤกษ์สร้าง อาคารนี้มีเงินแค่ ๑๐ ล้าน แต่สร้างตั้ง ๕๐ ล้านไม่กล้าหาญจะเรียกว่าอะไรและถ้าไม่ช่วยกันทอดผ้าป่านี้ สงสัยผู้บริหารก็คงจะจำวัดกันไม่ค่อยได้เหมือนกัน ไม่เชื่อรองไปถามรองอธิการบดี พระครูปลัดสุกันยา อรุโณทอดผ้าป่าทั้งทีก็มีแค่แบงค์ ๒๐ ติดมาแค่นี้ ใจแป้วเหมือนกันนะครับท่านทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น ตรงนี้การใหญ่มันต้องมีคนกล้า การใหญ่ต้องมีผู้วิริยะสร้างมหาจุฬาฯ ตรงนี้ท่านพูดว่า เงินมันมีแต่คนใช้เงินไม่มีเงิน เงินมีอยู่ที่ไหนพระเดชพระคุณพวกเรารอใช้อยู่ อยู่ในกระเป๋าญาติโยมที่เขาศรัทธาพูดให้เขาศรัทธาเมื่อเขาศรัทธาเขาก็จะสร้างเขาก็อุปถัมภ์ แต่ท่านต้องทำจริง ทำงานจริง

อาตมาคิดอย่างนี้ตอนนี้เป็นอธิการบดี มหาจุฬาฯ ก็เลยคิดว่าจะสร้างมหาวิทยาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสำนักงานใหญ่ เพราะว่าวัดมหาธาตุฯ มันแคบ เพราะมีผู้บริจาค ๘๔ ไร่อยู่ที่วังน้อย คิดโครงการใหญ่มาก เมื่อ ๔ ปีที่แล้ว เพราะเศรษฐกิจตกพอดีก็เลยวางศิลาฤกษ์เหมือนกัน จะสร้างมหาวิทยาลัยโครงการ ๑,๐๐๐ ล้าน คนก็ถามว่าบ้าไปหรือเปล่าเศรษฐกิจตกต่ำอย่างนี้ไม่น่าจะทำ คนอื่นเขาไม่ทำ ก็เพราะว่าคนอื่นไม่ทำ ก็ดีแล้วจะไม่มีคู่แข่งก็จะลุยต่อไป ก็เลยวางศิลาฤกษ์ทอดผ้าป่าครั้งแรกทั่วประเทศเพื่อหาเงิน ๑,๐๐๐ ล้านบาทให้ได้ปรากฏว่าได้แค่ ๖ ล้าน ๑,๐๐๐ ล้านได้แค่ ๖ ล้าน ก็ก้มหน้าก้มตาทำต่อไปจนบัดนี้ท่านได้เงินมาประมาณ ๔ ปีนี้ ๑,๐๐๐ กว่าล้านบาท พื้นที่ขยายจาก ๘๔ ไร่ซื้อเพิ่มอีก ๑๓๗ ไร่ ตอนนี้มหาจุฬาฯ ๒๒๑ ไร่ หลวงพ่อปัญญานันทะลงมาช่วยมาทอดผ้าป่าที่สนามหลวงคนบริจาคเยอะ ท่านพูดประโยคหนึ่งว่า อธิการบดีกล้าดี ถ้าไม่มีคนกล้างานใหญ่มันจะเกิดขึ้นได้อย่างไร

ท่านนโปเลียนมหาราชบอกว่าการจะเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ต้องมี ๒ สิ่ง คือ

๑. มีงานที่ยาก มีศัตรูที่กล้าแข็ง ต้องทำให้สำเร็จต้องเอาชนะให้ได้

๒. มีมิตรที่ซื่อสัตย์ที่สุด มีทีมเวิร์คที่แข็งแกร่ง มีคนอุปถัมภ์มีญาติโยมที่รับปากว่าจะหาเงินมาช่วยแล้วช่วยจริง

เพราะฉะนั้น ท่านพระครูปลัดสุกันยา อรุโณ ได้รับความอุปถัมภ์จากพระเถรานุเถระเจ้าคณะพระสังฆาธิการ พระเดชพระคุณพระธรรมวิสุทธาจารย์ (เหล่ว) พระธรรมปริยัติโมลี (สมเกียรติ) เจ้าคณะภาค ๙ ก็ให้กำลังใจให้ทุนมาสร้าง พระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดทั้งหมดในภาค ๙ และภาคอื่นๆ สนับสนุนกิจการของมหาจุฬาฯซึ่งสร้างอาคารนี้ในนามสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เป็นศักดิ์เป็นศรี เป็นอนุสติของพวกเราท่านสมาชิกวุฒิสภาทราบขึ้นก็ประสงค์ที่จะดำเนินการ

ท่าน ส.ว. ระเบียบรัตน์ พงษ์พานิช กับคนใกล้ชิดสนิทสนมก็ประสงค์ที่จะดำเนินการสนับสนุน ทุกฝ่ายได้มาร่วมกันสนับสนุนอย่างนี้ งานใหญ่เพียงไรก็สำเร็จและเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) นี้เป็นส่วนที่บอกว่าเกี่ยวข้องอย่างไรเป็นแรงบันดาลใจอย่างไรกับผู้บริหาร คณาจารย์ มหาจุฬาฯ ประวัติของพระเดชพระคุณนั้นอาจหาญ กล้าหาญ เริ่มจากนัตถิปัจจัยนั้นเป็นแรงบันดาลใจตั้งแต่อธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดีทั้งหลาย หลายรูปอยู่นี้ก็ยังสร้างเหมือนกันยังไม่แล้วเสร็จเหมือนกันแต่เราก็สร้าง เราก็อาจหาญ เพราะแรงบันดาลใจจากชีวิตเจ้าประคุณสมเด็จฯ เป็นบูรพาจารย์ ปูชนียบุคคลของเราและชีวิตของท่านมิใช่จะโรยด้วยกลีบกุหลาบ ขึ้นเร็วคนก็อิจฉามาก ลูกศิษย์ของท่านคือพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ คงจะสังเกตชีวิตของพระเดชพระคุณกระมังตอนที่ท่านตกจึงได้แต่งบทกลอนว่า

อันที่จริงคนเขา อยากให้เราได้ดี
แต่ถ้าเด่นขึ้นทุกที เขาหมั่นไส้
จงทำดีแต่อย่าเด่น จะเป็นภัย
ไม่มีใครอยากเห็น เราเด่นเกิน ฯ

เพราะฉะนั้นในวัฒนธรรมไทยเรามีเมตตา กรุณา เมตตารัก กรุณาสงสาร มีเยอะแต่ขาดมุทิตาไปหน่อย พลอยยินดีเมื่อคนประสบความสำเร็จพลอยยินดี เมื่อคนเราได้ดีแต่ปฏิบัติกันน้อยเพราะฉะนั้นจึงกลายเป็นว่า **“จำพิฆาตเพื่อนรักให้ตักษัย ผลประโยชน์ขัดกันก็บรรลัย ตายเสียได้ข้างหนึ่งจึงจะดี”** มันก็เกิดทีมเวิร์คที่ทำงานเพื่อประเทศชาติไม่ค่อยจะมั่นคง ฉะนั้นวัฒนธรรมไทยในอดีตเขาจึงสอนว่า ใครทำงานใหญ่ให้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องอนัตตา

อนัตตา คือ เรื่องไม่ยึดมั่นในตัวตน ไม่มีตัวตน ทำงานแล้วยกผลงานให้เถิดว่าภาพฝาผนังโบสถ์สวย ๆ งาม ๆ ใครวาด ไมเคิลแองเจโล วาดไว้ในโบสถ์คริสต์เขาจารึกชื่อ แต่พระสงฆ์ไทยก็ดี จิตรกรไทยก็ดีวาดฝาผนังไม่มีแม้แต่จะจารึกชื่อ พระศาสนาเพื่อบูชาคุณครูบาอาจารย์ เช่นนี้ อยู่ในใจของพวกเราชาวมหาจุฬาฯ ผู้บริหาร อธิการบดี รองอธิการบดี ทำงานเพื่อพระศาสนา เราไม่เรียกว่าปิดทองหลังพระ แต่ทำตามแบบบูรพาจารย์ที่ทำความดีตามกันมาเป็นอนัตตา ยกผลงานเพื่อพระศาสนา เจ้าประคุณสมเด็จฯ ก็ทำแบบเดียวกัน แต่ว่าความเด่นมันก็เกิดขึ้นตามผลงานมา ทำให้ท่านต้องตกลงมา ตกลงแม้แต่ความเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ เป็นพระอาจ อาสโภ เท่านั้นเอง

ชนะความชั่วด้วยความดี

อาตมาได้พบท่านตอนเป็นพระอาจ เวลาเดินไปสอนไม่เคยหมดกำลังใจ ไปปฏิบัติกรรมฐานทั่วภาคอีสาน คนบางคนนั้นเวลามีตำแหน่งมีกำลังใจทำงานเมื่อไม่มีตำแหน่งไม่ทำแล้ว ไม่มีกำลังใจไม่ทำแล้ว แต่สมเด็จฯเคยหยุดหรือไม่ จะเป็นพระธรรมดาเป็นสมเด็จ เป็นรองสมเด็จทำงานมาตลอด ปฏิบัติกรรมฐานนำคนปฏิบัติธรรมกรรมฐานสัญจร ธรรมสัญจร และเทศน์สั่งสอนไม่ได้หยุดเคยพบท่านในช่วงที่ไม่มีตำแหน่งอะไรทั้งนั้น สุขภาพจิตดีเหลือเกินยิ้มแย้มแจ่มใสเทศน์ให้ญาติโยมรู้จักให้อภัย ตรงนี้แหละสุขภาพจิตท่านดี เพราะมีกรรมฐาน นำกรรมฐานมาเผยแผ่มาปฏิบัติแล้ว ท่านปฏิบัติเองด้วยจึงได้จารึกได้แต่งบทโคลงไว้จากพระบาลีที่ว่า **อสาธุง สาธุนา ชิเน**[๓] พึงชนะความร้ายด้วยความดี ท่านแต่งเป็นบทโคลงว่า

ความร้ายในโลกล้วน เหลือหลาย
รุมรอบรบใจกาย เกลื่อนแท้
สิ่งอื่นจักหักหาย หาห่อน มีฤา
เว้นแต่ความดีแก้ กลับร้าย กลายดี ฯ

ท่านให้อภัยหมด สุขภาพจิตดี ไม่อาฆาตไม่พยาบาทไม่ปองร้ายใคร สุขภาพจิตดีจึงเป็นที่ทุกคนจะต้องเอาแบบอย่างลืมและให้อภัยกัน ถ้าไม่มีการให้อภัยผิด และไม่คิดที่จะลืมซึ่งความหลังจะหาสามัคคียากลำบาก ความผิดพลั้งย่อมมีทั่วทุกตัวตนการที่ท่านให้อภัยคน ทำความดีไม่หยุดหย่อน เป็นคติสอนใจให้พวกเรายึดถือเป็น

---

[๓] ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๒๓/๕๖, ขุ,ชา. (ไทย) ๒๗/๒/๓๘

แบบอย่าง เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลาย คติสอนใจที่เราได้จากเจ้าประคุณสมเด็จ (อาจ อาสภมหาเถร) ในเวลาสั้น ๆ นี้ก็คือ

๑. ไม่สันโดษในการบำเพ็ญเพียรทำความดี

๒. ไม่ท้อถอยในการบำเพ็ญเพียร

ล้มแล้วลุกขึ้นมาอีก ล้มแล้วลุกขึ้นมาเหมือนพระพุทธเจ้าปฏิบัติธรรมขั้นสุดท้ายวันวิสาขบูชา นั่งอยู่ใต้ต้นโพธิ์ ปูหญ้าคา ๘ กำ อธิษฐานจิตนั่งเป็นครั้งสุดท้ายเนื้อและเลือดจะเหือดแห้งไปจนเหลือหนังหุ้มกระดูกก็ตามที เรายังไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณตราบใดจะไม่ลุกขึ้นจากโพธิบัลลังก์ที่นั่งนี้ ตราบนั้น พอนั่ง ฝ่ังพญามารยกทัพมามืดฟ้ามัวดิน พระพุทธเจ้าสู้กับพญามารเพียงลำพัง เอาชนะพญามารได้ก็คือเทพบุตรขี้โกงทั้งหลายที่มากวนสมาธิ หลังจากนั้นเอาชนะเสร็จกลางคืนก็นั่งกรรมฐานต่อชนะกิเลสมารจึงได้เป็นพระมารชิโนผู้ชนะมาร สำเร็จเป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า ล้มแล้วลุกขึ้นมาไม่ยอมแพ้ต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคทั้งหลายเอาชนะมาร มารอันแปลว่าผู้ฆ่าความดี

ท่านทั้งหลายเวลาที่เราจะทำความดี จะนั่งกรรมฐานขี้เกียจมันมาแล้ว บอกง่วงหรือยัง จะรักษาศีลข้อวิกาลโภชนาไม่รับประทานอาหารในเวลาวิกาล มารคือความหิวก็มาแล้วว่าหิวไม่รับศีลข้อที่ ๖ ฉะนั้น มารจึงขัดขวางไม่ให้เราทำความดี

วันนี้มาทอดผ้าป่าก็จะไปฟังเสียงมารคือความตระหนี่ วางศิลาฤกษ์ทอดผ้าป่าสามัคคีสร้างมหาจุฬาฯ ขึ้นมา โดยเฉพาะวิทยาเขตขอนแก่นนี้รับผู้เรียนทั้งข้ามโขงขึ้นไปฝั่งกัมพูชาอะไรต่าง ๆ ตอนนี้มหาจุฬาฯ ยึดตามแผน ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ คุยกับทุกฝ่ายต่างประเทศเราไปปลูกความสัมพันธ์ที่ต่างประเทศ ตอนนี้เรามีสาขา

มหาจุฬาฯ สอนเป็นภาษาจีน อยู่ที่ไต้หวันมีสาขามหาจุฬาฯ รับปริญญาของเรารับสอนเป็นภาษาเกาหลี ที่เกาหลีใต้ และหลายประเทศกำลังจะสมัครรับเป็นสาขามหาจุฬาฯ สอนเป็นภาษาอังกฤษ ให้แก่ผู้นำนิกายที่วัดถาวรวราราม อ.หาดใหญ่ เรามีวิทยาเขต ๑๐ แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ ๔ แห่ง ขยายห้องเรียนอีก ๑๓ แห่ง รวมเป็น ๓๐ แห่งทั่วประเทศ มีสาขาอยู่ที่ปัตตานีด้วย

เพราะฉะนั้น มหาจุฬาฯ ผูกมิตรกับทุกฝ่าย ทำความดีร่วมกันและด้วยสปิริตด้านจิตใจของการอภัยกันเข้าใจกัน อย่างนี้เจ้าประคุณสมเด็จฯ ท่านมีอยู่ในใจ มหาจุฬาฯ จึงจัดประชุมนานาชาติ ปีนี้อาตมาไปเทศน์ที่ สหประชาชาติในวันวิสาขบูชาในวันที่ ๑ มิถุนายน เราไปเทศน์ มหาจุฬาฯ ยกคณะไปเลย ไปเทศน์เป็นภาษาอังกฤษ ฉลองสัปดาห์วิสาขนานาชาติที่สหประชาชาติ ปีหน้าท่านนายกรัฐมนตรีบอกว่ามหาจุฬาฯ ช่วยรวมพระสงฆ์จากทุก ๆ ประเทศ ทุก ๆ ฝ่ายไม่ว่าจะเป็นมหายาน เถรวาท มาฉลองวิสาขะร่วมกันที่สหประชาชาติที่กรุงเทพฯ ตอนนี้ประมุขสงฆ์ทั้งหลายมาประชุมรวมกันกับเรา มาลงนามสัตยาบันว่าจะมาฉลองวิสาขบูชาร่วมกันกับรัฐบาลไทย คณะสงฆ์ไทยมหาจุฬาฯ ก็พร้อมจะเป็นแม่งานใหญ่อย่างนี้ทำคนเดียวไม่ได้ งานใหญ่อย่างนี้ต้องมีพระสงฆ์สามเณรที่มีกำลัง ต่างประเทศยกย่องเชิดชูเรา เพราะอะไรให้เราเป็นผู้นำเพราะพระสงฆ์สามเณรผู้สามารถ

เมื่อจัดประชุมวิสาขบูชาเปิดประชุมที่พุทธมณฑลมีการปาฐกถาเป็นภาษาอังกฤษ พระสงฆ์จากไต้หวันท่านเตรียมปาฐกถาเป็นภาษาจีนพอมาเห็นพระสงฆ์ไทยพูดภาษาอังกฤษท่านเปลี่ยนทันทีบอกว่าพระไทยพูดอังกฤษเก่งมากพูดเป็นภาษาอังกฤษได้ อธิการบดี

ปาฐกถาเป็นภาษาอังกฤษเพราะฉะนั้นพระไทยพูดภาษาอังกฤษฉะนั้น พระจีนเปลี่ยนทันทีเปลี่ยนปาฐกถาเป็นภาษาอังกฤษเพราะคิดว่าไทยเก่งและจะมาร่วมกันทำงานระดับโลก

ท่านทั้งหลาย บุคลากรของมหาจุฬาฯ จำเป็นต้องสร้าง จำเป็นต้องพัฒนา เริ่มตั้งแต่ให้การศึกษา แก่พระนิสิตที่นี่ สอนภาษาอังกฤษ สอนภาษาบาลี เก่งทั้งพระไตรปิฎก และวิทยาการทั้งหลาย ถ้าญาติโยมไม่อุปถัมภ์บำรุงไม่ให้การสนับสนุนไม่สร้างบุคคลขึ้นมาใครจะรักษาพระพุทธศาสนา ใครจะเป็นหน้าเป็นตาจากพระสงฆ์จากต่างประเทศให้ยอมรับให้ชื่นชมเรา เพราะฉะนั้น **การจัดการศึกษาชื่อว่าเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนา**

การสร้างอาคารครั้งนี้เราไม่สร้างบ่อยน่ะโยม สร้างเสร็จแล้วก็จบกันไป หน้าที่ต่อไปของรองอธิการบดีและของคณาจารย์ก็คือสร้างบุคลากร สร้างคน สร้างพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ สร้างอาคารนี้ไม่เสร็จก็เป็นปลิโพธ คือความกังวลของท่าน ท่านจะมีเวลาไปสอนนิสิตได้อย่างไร ท่านจะมีเวลาไปเทศน์สอนญาติโยมได้อย่างไร เพราะมาห่วงมากังวลกับการสร้างอาคาร สร้างอาคารเราไม่ใช่นักสร้างเสร็จแล้วจบกัน เราสร้างคน เราสร้างพระมหาจุฬาฯ ไม่เปิดเรียนเฉพาะพระภิกษุพระภิกษุสามเณร

กฎหมายมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยออกโดยกระทรวงศึกษาธิการสามารถสอนคฤหัสถ์รัฐบาลรับรองปริญญาตรี-เอก และที่สำคัญฆราวาสมาเรียนได้ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนกลางเปิดรับฆราวาส ปริญญาตรี-เอก เรียบร้อยแล้ว มี ส.ส. ของเรานั่งอยู่ที่นี้คุณภาพคับแก้ว ปริญญาโท มหาจุฬาฯ ท่านอดิศร

เพียงเกษ มีคณะท่าน หลายท่านเรียนอยู่ที่นั่น เราบริการวิชาการสอนพระพุทธศาสนาแก่ทุกฝ่ายทุกคน ที่นี่ต่อไปก็จะเป็นอย่างนั้นลูกหลานจะได้เรียน อย่าให้พระต้องมากังวลกับเรื่องอาคารเรียนเลย ช่วยกันอุปถัมภ์บำรุงสร้างให้เสร็จ ท่านจะได้ไปช่วยกันสอนหนังสือพระเณรและญาติโยม

ทิฏฐานุคติจากสมเด็จฯ

เพราะฉะนั้นวันนี้ท่านทั้งหลายมาร่วมพิธีศักดิ์สิทธิ์วางศิลาฤกษ์อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) โปรดได้ทราบว่าผู้บริหารได้กำลังใจจากชีวิตของท่านพระเดชพระคุณที่มีคุณธรรมเด่น ๆ อยู่ ๓ ประการ คือ

๑. ไม่สันโดษในการทำความดี
๒. ไม่ท้อถอยในการบำเพ็ญเพียร
๓. เป็นผู้มีอภัยทาน

ท่านลืมและให้อภัย มุ่งทำความดีตลอดเวลา เอาชนะกิเลสมาร ก็คือความเกียจคร้าน และความอาฆาตพยาบาทได้ จึงทำความดีได้ เรามาวางศิลาฤกษ์ มาร่วมกันวันนี้ต้องชนะกิเลสมาร คือความตระหนี่ ร่วมกันบริจาคทอดผ้าป่า คนละเล็กละน้อย ดังที่เราตั้งต้นไว้ตอนนี้เป็นพุ่มเยอะแล้ว แต่สังเกตน่ะแบงค์ ๒๐ จะเยอะ อาตมาได้ยินแบงค์ ๒๐ กับแบงค์ ๑,๐๐๐ คุยกัน มันคุยกันว่าอย่างนี้น่ะโยม แบงค์ ๒๐ ถามแบงค์ ๑,๐๐๐ ว่าวิสาขะที่ผ่านมานี้ได้ไปเที่ยวที่ไหนมาบ้าง แบงค์ ๑,๐๐๐ ก็บอกว่าไปเที่ยวเยอะเลย เข้าห้างบ่อยที่สุดเข้ากระเป๋า ส.ส. ก็บ่อย เข้ากระเป๋านายกก็บ่อย ไปต่างประเทศปอยเปตก็บ่อย ไปมาโชกโชน เที่ยวมาทั่ว แบงค์ ๑,๐๐๐ คุยโขมงเลย แบงค์ ๒๐ บอกว่า

แหมพี่นี้น่าอิจฉาจังเลยไปเที่ยวมาทั่วเลย ส่วนผมไม่ได้ไปเที่ยวไหนเลย เข้าออกวัดประจำเลย ติดแต่ต้นผ้าป่า ไม่ค่อยได้ไปไหนเลย โยม.... ให้แบงค์ ๒๐ มันไปเที่ยวที่อื่นบ้าง ให้แบงค์ ๑,๐๐๐ มันเข้าวัดบ้างก็ได้ มาติดต้นผ้าป่าบ้าง

พอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็ขออนุโมทนาท่านผู้บริหาร คณาจารย์ พระสังฆาธิการ ญาติโยมสาธุชนผู้มาร่วมงานในวันนี้ทำให้พิธีนี้ศักดิ์สิทธิ์ สนับสนุนกิจการพระศาสนา โดยอุปถัมภ์การสร้างอาคารเรียน ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) คือ อาคารเรียนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในนามของผู้บริหาร คณาจารย์

ขออนุโมทนาและขอทุกท่านได้ตั้งกัลยาจิตอธิษฐานอ้างคุณพระศรีรัตนตรัยและบุญกุศลมหาทาน จงรวมกันเป็นตบะ เดชะ พลวะปัจจัย อุทิศถวายส่วนกุศลนี้แด่ดวงวิญญาณของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ขอให้ท่านได้อนุโมทนาบุญชื่นชมในกุศลความดีนั้นและขอแผ่กุศลไพศาลถวายแด่พระเดชพระคุณให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป และขอพระเดชพระคุณได้แผ่บารมีคุ้มครองศิษย์ให้ความเจริญในร่มธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทะเจ้า เจริญด้วยธรรม อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณธนสารสมบัติ ปรารถนาสิ่งใดที่ชอบประกอบด้วยธรรมก็ขอให้พลันสำเร็จ พลันสำเร็จ พลันสำเร็จ ทุกคน ตลอดกาลนานเทอญ

ความร้ายในโลกล้วน เหลือหลาย
รุมรอบรบกายใจ เกลื่อนแท้
สิ่งอื่นจักหักหาย หาห่อน มีฤๅ
เว้นแต่ความดีแก้ กลับร้ายกลายดี ฯ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ)

โลกธรรมสูตร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
อฏฺฐิเม ภิกฺขเวโลกธมฺมา โลกํ อนุปริวตฺตนฺติ ฯ

วันนี้โดยสุริยคติกาล เป็นศุกร์ที่ ๑๘ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๕๐๓ โดยจันทรคติกาล เป็นวันปัณณรสีดิถีที่ ๑๕ แห่งกาฬปักษ์ของกิตติกามาส คือ วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีชวด เป็นวันธรรมสวนะประจำวันพระ เพราะฉะนั้นสาธุชนพุทธบริษัททั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทั้งหลาย จึงได้มาสันนิบาตประชุมกัน ณ มหามงคลสถานโรงพระอุโบสถนี้อันเป็นที่ประดิษฐานพระมหาพุทธปฏิมาอนุสาวรีย์ของพระสมเด็จพระชินสีห์สัมมาสัมพุทธเจ้า

เบื้องต้น ได้พร้อมกันบูชาพระรัตนตรัยด้วยธูปเทียนดอกไม้ให้สำเร็จเป็นกุศลส่วนพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา แล้วทำวัตรนมัสการเปล่งวาจาสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย ให้สำเร็จเป็นกุศล ส่วนพุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สัมฆานุสสติภาวนา ต่อแต่นั้นท่านสาธุชนฝ่ายคฤหัสถ์ก็ได้สมาทานอุโบสถศีล และปัญจเวรวิรัติ ให้สำเร็จเป็นกุศลส่วนศีลมัย ต่อแต่นี้ไปจักได้สดับพระธรรมเทศนา เพื่อให้สำเร็จเป็นกุศลส่วนธรรมสวนมัยอีกโสตหนึ่ง

ในวันธรรมสวนะนี้ จักได้รับประทานวิสัชนา เรื่อง **โลกธรรมสูตร**อันมีมาในพระสุตตันตปิฎก อัฏฐกนิบาต อังคุตตรนิกาย เป็นพระสูตรที่มีใจความไพเราะ เหมาะที่จะเป็นคติเครื่องเตือนใจพุทธบริษัททั้งหลาย ในยามที่มีเหตุอันกระทำให้เกิดอนิฏฐารมณ์แก่ชาววัดมหาธาตุเช่นนี้ ถ้าได้สดับตรับฟังพระพุทธโอวาทที่ทรงแสดงไว้ในโลกธรรมสูตรนี้แล้ว จะได้น้อมนำพระพุทธโอวาทนี้เป็นเครื่องพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงด้วยตนเอง เพื่อจะไม่ให้บาปอกุศลล่วงล้ำเข้าไปย่ำยี เบียดเบียนจิตใจให้เร่าร้อนอันเป็นวิธีการที่จะให้หลบหนีปลีกตนให้พ้นจากเจตสิกทุกข์ได้ประการหนึ่ง

โดยเฉพาะที่ว่า ได้มีเหตุอันกระทำให้เกิดอนิฏฐารมณ์ อันเป็นโลกธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นฝ่ายที่ไม่น่าปรารถนาบังเกิดแก่ชาววัดมหาธาตุนั้น คือ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดให้ถอดอาตมาออกจากสมณศักดิ์ตำแหน่งที่ **"พระพิมลธรรม"** ตั้งแต่วันที่ ๑๑ เดือนนี้แล้วก็ได้มีประกาศโฆษณาพระบรมราชโองการทางสถานีวิทยุกระจายเสียงเมื่อวันที่ ๑๒ เดือนนี้ อันเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้วนั้น การที่มีประการพระบรมราชโองการถอดอาตมาออกจากตำแหน่งที่ "พระพิมลธรรม" นั้น ก็ปรากฏชัดอยู่แล้วว่าเพราะคณะสังฆมนตรี ผู้บริหารคณะสงฆ์ชั้นสูงสุด ได้ลงมติให้ถอดเสียจากสมณศักดิ์ ด้วยเหตุขัดพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ทั้งนี้ย่อมถือว่าเป็นการกระทำตามระเบียบแบบแผน จนถึงประกาศพระบรมราชโองการออกมาแล้ว และย่อมถือว่าเป็นอำนาจสูงสุด ดังนั้น ชาววัดมหาธาตุฯ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ จะประพฤติปฏิบัติสิ่งใด ๆ ให้เป็นการล่วงล้ำเกินหรือดื้อดึง ฝ่าฝืนพระบรมราชโองการนั้นหาได้ไม่ การที่จะปฏิบัติในทาง

มหาธาตุนั้น ก็คือ ยอมรับปฏิบัติตามพระบรมราชโองการนั้นโดยเคารพไม่ฝ่าฝืนขืนขัด และไม่ปฏิบัติในทางที่เป็นปฏิปักขนัย

ก็เหตุที่เกิดขึ้นครั้งนี้ ในฐานะที่อาตมาเป็นเจ้าการ จึงรู้สึกเสียใจอยู่ในส่วนที่ตนได้เป็นผู้ทำให้บรรดาชาววัดมหาธาตุทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้รับความเสียอกเสียใจ และได้รับความทุกข์โศกมีประการต่าง ๆ เพราะถ้าไม่มีอาตมาเป็นมูลฐานแล้ว เหตุอย่างนี้ก็คงไม่มี แต่อาตมาก็มิได้ตั้งใจที่จะให้เกิดความทุกข์โศกแก่ท่านผู้ใด และเป็นเหตุสุดวิสัยที่จะป้องกันมิให้เกิดขึ้นได้ จึงหวังว่าคงได้รับอภัยจากชาววัดมหาธาตุด้วยเมตตาธรรมโดยทั่วกัน

ความจริงฐานะอาตมาแต่ก่อนนี้ ท่านได้ยกย่องโดยสมมติให้เป็นพระพิมลธรรม ซึ่งเป็นตำแหน่งพระราชคณะชั้นหิรัญบัฏ หรือนัยหนึ่งเรียกว่า ตำแหน่งเจ้าคณะรอง แต่บัดนี้ ท่านได้เสนอให้มีพระบรมราชโองการถอดออกเสียแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ฐานะอาตมาก็กลับคืนมาเป็นหลวงตาอาจสืบแทนโดยสมมุติ แต่เมื่อว่าโดยปรมัตถ์ ก็คือรูปธรรม นามธรรม อันเป็นที่อาศัยให้สมมุติว่า พระพิมลธรรม เมื่อวันก่อน และเป็นที่อาศัยให้สมมติว่า หลวงตาอาจ ในวันนี้นั่นเอง

ดังนั้น ในวันนี้ผู้ที่จะวิสัชนาพระธรรมเทศนา เมื่อว่าโดยสมมติก็เรียกว่า หลวงตาอาจแสดงธรรม ไม่ใช่พระพิมลธรรมแสดงธรรมดังที่เคยได้แสดงมาแล้วในวันธรรมสวนะก่อนๆ สมมติธรรมนั่นตกอยู่ในอนิจจัง ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามโลกนิยมตามยุคตามสมัย แต่โดยปรมัตถ์แปรเปลี่ยนไปทุกวินาที เมื่อว่าโดเหตุปัจจัยที่สืบเนื่องกัน อาศัยกันและกันเป็นไปแล้ว ก็คือสภาวธรรม ซึ่งสืบเนื่องมาแต่พระพิมลธรรมในวันก่อน จนกระทั่งมาถึงหลวงตาอาจในวัยนี้นั่นเอง ข้อนี้

จะพึงเห็นได้ในการแสดงธรรมในวันนี้ ซึ่งท่านสาธุชนทั้งหลายเคยได้ฟังมาแล้วทุกวันพระวันอาทิตย์ ถ้าปล่อยสมมติว่า พระพิมลธรรมหรือหลวงตาอาจแล้ว คอยฟังแต่เสียงที่แสดงธรรมออกมา ก็จะเห็นได้ว่าเสียงที่แสดงธรรมออกมานั้น ก็ไม่มีเครื่องหมายว่านั่นเป็นพระพิมลธรรมนี่เป็นเสียงหลวงตาอาจเลย คงมีแต่สภาวธรรม คือเสียงกับรู้เสียงกับรูป รู้เป็นนาม มีปรากฏเป็นจริงอยู่ แต่รูปกับนามเท่านั้น

ก็เมื่ออาตมาจะแสดงโดยอัตโนมัติไป ก็จะเป็นการแสดงธรรมไม่มีหลักฐาน บัดนี้จะอัญเชิญเอาพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เห็นว่าสมควรแก่เหตุการณ์ครั้งนี้ มาแสดงให้เป็นหลักฐาน เพื่อจะได้เป็นแนวทางปฏิบัติของสาธุชน ศิษยานุศิษย์ ญาติมิตรชาววัดมหาธาตุ ตลอดถึงทายก ทายิกาอื่น ๆ ที่ได้มาสดับตรับรับฟัง พระธรรมเทศนาฝึกฝนอบรมตนอยู่ในวัดมหาธาตุนี้ และเป็นอันงดลำดับพระธรรมเทศนาที่ได้แสดงเป็นลำดับ ๆ มาจนถึงปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ในวิสุทธิธรรม ๗ ประการ จะได้อัญเชิญโลกธรรม ๘ ประการ ในโลกธรรมสูตรมาแสดงแทน ให้เหมาะแก่เหตุการณ์อันเป็นกรณีพิเศษดังกล่าวแล้ว เพื่อเป็นอุบายเครื่องข่มใจของชาววัดมหาธาตุทั้งหลาย ที่กำลังประสบอนิฏฐารมณ์อยู่ ในเวลานี้ ขอท่านทั้งหลายจงตั้งใจเงี่ยโสตประสาททั้งสองคอยรองรับพระธรรมเทศนาโดยความเคารพสืบไป

ในโลกธรรมสูตรนั้นมีเรื่องว่า สมัยหนึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาเสด็จสำราญพระอิริยาบถ อยู่ ณ วัดพระเชตวันมหาวิหาร พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นพระองค์ได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายให้เข้าเฝ้า แล้วได้ทรงแสดงโลกธรรมสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นว่า **อฏฺฐิเม ภิกฺขเว โลกธมฺมา**

โลกํ อนุปริวตฺตนฺติ เป็นต้น ความว่า ดูก่อนภิกขุทั้งหลายโลกธรรม ๘ ประการเหล่านี้ ย่อมหมุนไปตามชาวโลก อนึ่ง ชาวโลกก็หมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการนั้น คืออะไรบ้าง ?

โลกธรรม ๘ ประการนั้น คือ

๑. ความมีลาภ
๒. ความเสื่อมลาภ
๓. ความมียศ
๔. ความเสื่อมยศ
๕. ความนินทา
๖. ความสรรเสริญ
๗. ความสุข
๘. ความทุกข์

โลกธรรม ๘ ประการเหล่านี้แหละ ย่อมหมุนไปตามชาวโลก และชาวโลกก็หมุนไปตามโลกธรรม ๘ ประการเหล่านี้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โลกธรรม ๘ ประการ ย่อมเกิดแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัติด้วย ย่อมเกิดแก่อริยสาวก ผู้ได้รับการศึกษาปฏิบัติแล้วด้วย

ครั้นพระองค์ตรัสเช่นนี้แล้ว จึงตรัสปุจฉาถามภิกษุทั้งหลายว่า **ตตฺร ภิกฺขเว โก วิเสโส** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อโลกธรรม ๘ เกิดขึ้นแก่ปุถุชนด้วย แก่พระอริยสาวกด้วยเช่นนี้ ก็อะไรเป็นความแปลกกัน อะไรเป็นความต่างกันในระหว่างปุถุชนกับอริยสาวก ? เมื่อสมเด็จพระพุทธองค์ตรัสถามอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลายนั้น มีพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นมูลฐาน มีพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ทรงแนะนำ

มีพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นที่พึ่ง เนื้อความแห่งพระพุทธภาษิตนี้ย่อมปรากฏแจ่มแจ้งแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าอยู่แล้ว ภิกษุทั้งหลายได้ฟังธรรมจากสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว จักพากันทรงจำไว้

สมเด็จพระบรมศาสดาเจ้าทรงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้นเธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังยังประโยชน์ให้สำเร็จ เราจักแสดงให้ฟังต่อไป

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความมีลาภ, ความเสื่อมลาภ, ความมียศ, ความเสื่อมยศ, ความนินทา, ความสรรเสริญ, ความสุข ความทุกข์ อันเป็นโลกธรรม ๘ ประการเหล่านี้ เมื่อเกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัติ ปุถุชนนั้นไม่มีสติพิจารณา ย่อมไม่รู้แจ้งตามความเป็นจริงว่า ความมีลาภ, ความเสื่อมลาภ, ความมียศ, ความเสื่อมยศ, ความนินทา, ความสรรเสริญ, ความสุข ความทุกข์ ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่ามันไม่เที่ยงมันทนอยู่ไม่ได้ มีความแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา

โลกธรรม ๘ ประการย่อมครอบงำจิตใจของปุถุชนที่ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัตินั้น เขาย่อมหลงเพลิดเพลินยินดีต่อโลกธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมหลงเป็นทุกข์เสียใจในเมื่อโลกธรรมเสื่อมไป เขาย่อมมีจิตสันดานเกลือกกลั้ว มัวเมาอยู่ด้วยความเพลิดยินดี และความเสียอกเสียใจอย่างนี้ เขาจึงไม้พ้นจากชาติชรามรณะไม่พ้นจากโสกะ ความโศก ปริเทวะ ความร้องไห้ทุกข์ ความไม่สบายกายโทมนัส ความไม่สบายใจ อุปายาส ความคับแค้นใจ เขาไม่วิมุติหลุดพ้นจากทุกข์ไปได้มีลาภ และเสื่อมลาภ เป็นต้น เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่ามันไม่เที่ยง มันทนอยู่ไม่ได้ มันแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา

เมื่อท่านพิจารณารู้เห็นตามเป็นจริงอย่างนี้ โลกธรรมทั้ง ๘ ประการ ย่อมไม่มีอำนาจเข้าครอบครองจิตสันดาน ไม่เป็นเจ้าการ ไม่มีโอกาสได้เป็นอธิบดีในจิตของท่าน อริยสาวกผู้ศึกษาปฏิบัติแล้วนั้น ย่อมไม่มีความยินดีในเมื่อได้ลาภ ได้ยศ ได้รับความสรรเสริญ ได้รับความสุข และย่อมไม่มีความเสียใจในเมื่อเสื่อมลาภ เสื่อมยศ หรือได้รับนินทา ได้รับความทุกข์ ท่านย่อมมีจิตสันดานปราศจากความดีและความเสียใจ เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านย่อมพ้นจากชรามรณะ พ้นจากโสกะ ความโศก ปริเทวะ ความร้องไห้ ทุกข์ ความไม่สบายกาย โทมนัส ความไม่สบายใจ อุปายาส ความคับแค้นใจ ท่านย่อมวิมุติหลุดพ้นจากทุกข์เสียได้ ดูก่อนพระภิกษุทั้งหลาย นี้แหละเป็นความแปลกกัน เป็นความต่างกัน ในระหว่างปุถุชนกับอริยสาวก ในเมื่อได้ประสบโลกธรรม

เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาตรัสแสดงดังนี้แล้ว จึงได้ทรงแสดงคาถาภาษิตในที่สุด ภิกษุทั้งหลาย ได้ฟังพุทธโอวาทแล้ว ก็มีใจยินดีเบิกบานร้องสาธุการในพระพุทธโอวาทนั้น นี้เป็นใจความย่อแห่งโลกธรรมสูตร

บัดนี้ จะได้บรรยายความต่อไปว่า คำว่า โลกธรรม แปลว่า ธรรมของโลก หรือสมบัติของโลก คำว่า โลก ในที่นี้หมายเอาสัตว์โลก คือ สัตว์ที่อาศัยอยู่ในโลก โลกนั้นท่านจัดไว้ ๓ ประเภท คือ กามโลก ๑ รูป โลก ๑ อรูปโลก ๑

กามโลก นั้นคือ อบายภูมิ ๔ มนุสสภูมิ ๑ เทวภูมิ ๖ รวมเป็น ๑๑ ภูมิ สัตว์ที่บังเกิดใน ๑๑ ภูมินี้เรียกว่า กามโลก สัตว์ที่เกิดในโลกทั้ง ๑๑ ภูมินี้ ยินดีติดอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ทั้งหมด รูปโลก

นั้น ได้แก่ โลกเป็นที่อยู่ของรูปพรหม มี ๑๖ ชั้น ตั้งต้นแต่พรหมปริสัชชา พรหมปุโรหิตา มหาพรหม เป็นลำดับไป จนถึงอกนิฏฐพรหม พรหม ๑๖ ชั้นนี้ เรียกว่า รูปโลก รูปโลกนี้ไม่มีกาม เพราะเบื่อหน่ายในกามแล้วจึงได้เจริญสมถกรรมฐานจนได้สำเร็จรูปฌาน เมื่อได้สำเร็จฌานแล้ว ผลวิบากแห่งฌาณกุศลให้บังเกิดเป็นรูปพรหม ๑๖ ชั้น ดังกล่าวแล้ว ผู้ที่บังเกิดในรูปโลกนั้น เรียกว่า รูปพรหม

อรูปโลกนั้น ได้แก่ โลกเป็นที่อยู่แห่งอรูปพรหม คือ อรูปพรหมนั้น เบื่อหน่ายรูป เห็นว่ายังมีรูปอยู่ตราบใดก็เป็นทุกข์อยู่ตราบนั้น จึงเจริญสมถกรรมฐานให้แก่กล้ายิ่งขึ้น จนได้สำเร็จ อรูปฌานซึ่งมีนามคือจิตเจตสิก เป็นอารมณ์ ด้วยผลวิบากแห่งอรูปฌานนั้นจึงเกิดในอรูปโลก มี ๔ ชั้น คือ อากาสานัญจายตนะ ๑ วิญญาณานัญจายตนะ ๑ อากิญจัญญายตนะ ๑ และเนวสัญญานาสัญญายตนะ ๑ ท่านที่บังเกิดในอรูปโลกนั่น เรียกว่า อรูปพรหม

สรรพสัตว์ที่เกิดขึ้นในโลกทั้ง ๓ นี้ ย่อมจะได้ประสบโลกธรรมดังกล่าวนี้ตามส่วนตามควรแก่วิสัย แต่โดยตรงนั้นสัตว์ที่อยู่ในกามโลกเป็นพื้น ที่จะได้ประสบโลกธรรม ๘ ประการอย่างจริงจัง และเต็มที่ เพราะกามโลกนั้นย่อมมีโลกธรรมบริบูรณ์ทั้ง ๘ ประการ ฉะนั้น สัตว์ที่เกิดมาในโลกดังกล่าวนี้ ย่อมจะได้ประสบโลกธรรม ที่แปลว่า ธรรมของโลก หรือสมบัติของโลกเป็นธรรมดา

ในโลกธรรมทั้ง ๘ นี้ ถ้าจะกล่าวโดยปฏิปักขนัยกัน จัดเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ชาวโลกชอบใจ เรียกว่า อิฏฐารมณ์ ๑ ฝ่ายที่ชาวโลกไม่ชอบใจ เรียกว่า อนิฏฐารมณ์ ๑ ฝ่ายอิฏฐารมณ์ นั้นได้แก่ ลาภ, ยศ,

สรรเสริญ, สุข ฝ่ายอนิฏฐารมณ์นั้น ได้แก่ ความเสื่อมลาภ, ความเสื่อมยศ, ความนินทา, ความทุกข์

ดังนั้น โลกธรรมทั้ง ๘ ประการนี้ เมื่อแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย โดยปฏิปักขนัยกัน จึงเป็นฝ่ายละ ๔ จำง่ายๆ คือ เมื่อมีลาภแล้ว ก็มีเสื่อมลาภ, เมื่อมียศแล้ว ก็มีความเสื่อมยศ, เมื่อมีนินทาแล้ว ก็มีสรรเสริญ, เมื่อมีสุข ก็มีทุกข์ เป็นธรรมคู่กัน หมายความว่า เป็นของคู่กันอยู่เสมอธรรมดาของคู่กันนั้น เราจะเลือกเอาอย่างเดียวไม่ได้ เราต้องการแต่สุขอย่างเดียว ไม่ให้มีทุกข์นั้นไม่ได้ เราต้องการให้เขาสรรเสริญอย่างเดียวไม่ให้ถูกนินทาก็ไม่ได้ เราต้องการจะให้มียศอย่างเดียว จะไม่ให้เสื่อมยศไม่ได้ เราได้ลาภแล้ว อยากรวนตลอดไปไม่ยากจน ไม่อยากให้ลาภหายไปก็ไม่ได้ ถึงแม้เราต้องการแต่ฝ่ายอนิฏฐารมณ์ เช่น ต้องการแต่ความเสื่อมลาภ อย่างนี้ก็ไม่สำเร็จ เพราะเป็นของคู่กันอย่างนั้น ความเสื่อมยศ ต้องการความนินทา ต้องการความทุกข์ เมื่อผู้ใดได้ลาภ ก็เชื่อว่าได้ความเสื่อมลาภมาด้วยกัน แต่มันยังไม่ปรากฏผลให้เห็นทันที เมื่อผู้ใดได้ยศ ก็ชื่อว่าได้ความเสื่อมยศมาด้วยกัน เมื่อผู้ใดได้รับความรับความสรรเสริญ ก็ชื่อว่าได้รับความนินทามาด้วยกัน เมื่อผู้ใดได้สุข ก็เชื่อว่าได้ทุกข์มาด้วยกันเสมอ การพิจารณาเห็นสภาวธรรมที่ละเอียดอย่างนี้ เป็นทางหนึ่งที่จะให้ได้ยถาภูตญาณ คือ รู้ตามความเป็นจริง เมื่อรู้ความธรรมเป็นจริงแล้ว โลกธรรมก็ครอบงำย่ำยีจิตใจไม่ได้เป็นอันขาด

ส่วนที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในโลกธรรมสูตรนั้น เมื่อทรงแสดงถึงองค์ธรรม ๘ ประการ แล้วทรงขยายความต่อไปว่า โลกธรรมทั้ง ๘ นั้นไม่ใช่เกิดขึ้นแต่แก่ปุถุชนผู้ไม่ได้รับการปฏิบัติ แม้พระอริย

สาวกผู้ได้รับการศึกษาปฏิบัติดีแล้ว โลกธรรมทั้ง ๘ นี้ ก็เกิดขึ้นได้เหมือนกัน ตัวอย่าง เช่น ความทุกข์ ไม่ใช่จะมีแต่แก่ปุถุชนที่ไม่ได้ศึกษาปฏิบัติเท่านั้น แม้อริยสาวกผู้ศึกษาปฏิบัติแล้ว ก็มีทุกข์เหมือนกัน โดยเฉพาะทุกขันธ์ คือ ขันธ์ ๕ ยังมีอยู่ตราบใด ทุกขันธ์ก็ยังติดตามอริยสาวกอยู่ตราบนั้น แม้พระอริยสาวกเจ้าก็ถูกนินทา อย่าว่าแต่พระอริยเจ้าสาวกเลย แม้สมเด็จพระบรมศาสดา ก็ถูกพวกเดียรถีย์นิครนถ์นินทาว่าร้าย ป้ายสี ดังที่เราเคยได้ยินได้ฟังมาในตำนานพระพุทธศาสนานั้น ในการได้ยศหรือเสื่อมยศก็เหมือนกัน เพราะยศนั้นเป็นของโลก เมื่อโลกต้องการจะให้ เขาก็ให้แล้วแต่อาจกลับให้ย่อมเป็นไปอย่างนี้ พระพุทธองค์จึงตรัสว่า มันมีความแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ในส่วนลาภก็เหมือนกัน อันลาภสักการะนั้นบางทีก็ได้ บางทีก็หมดไป เปลี่ยนไป ทั้งพระอริยสาวกและปุถุชน หมายความว่าโลกธรรมย่อมเกิดขึ้นแก่ทุกคน และทุกชั้นไม่ยกเว้น ไม่หมายว่าไม่เกิดขึ้นแต่แก่อริยสาวกก็หาไม่ หรือเป็นคนเข้าวัดจำศีลแล้วโลกธรรมไม่เกิด ไม่เข้าวัดจำศีลแล้วโลกธรรมเกิด ไม่อย่างนั้นย่อมเกิดเหมือนกันหมด จะปฏิบัติดีก็ตาม ปฏิบัติไม่ดีก็ตาม โลกธรรมก็เกิด คือถูกโลกธรรมหมุนติดตามไปทั้งนั้น

ถึงแม้โลกธรรมจะเกิดแก่คนทั้งหลาย ทั้งปุถุชนและอริยสาวกก็จริง แต่มีความต่างกันเกิดขึ้นเหมือนกัน แต่ความปรากฏในใจต่างกันต่างกันอย่างไร พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ปุถุชนผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัตินั้นย่อมไม่มีสติพิจารณา และไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า มีลาภ, เสื่อมลาภ, มียศ, เสื่อมยศ, นินทา, สรรเสริญ, สุข, ทุกข์ นั้นเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่ามันไม่เที่ยง มันตั้งอยู่ไม่ได้ มันแปรไปไม่แน่นอน

ครั้นไม่มีสติพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้ว โลกธรรมที่เกิดขึ้นนั้นย่อมครอบงำหุ้มห่อจิตใจไม่ให้รู้ตามความเป็นจริง เมื่อมันปิดใจ ไม่ให้เห็นความเป็นจริง ชื่อว่าครอบงำจิตสันดานไว้อย่างบริบูรณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ปุถุชนนั้นย่อมมีความหลงเพลิดเพลิน ยินดีต่อโลกธรรมที่เกิดขึ้น มีความหลงเสียอกเสียใจในเมื่อโลกธรรมเสื่อมไป จึงไม่มีทางที่จะพ้นจากชาติทุกข์ ชราทุกข์ มรณทุกข์ ไม่สามารถพ้นจากความโศก ความปริเทวนาร้องไห้ ไม่สามารถจะพ้นจากทุกข์กาย ทุกข์ใจ ไม่สามารถพ้นจากความคับแค้นแน่นหัวใจ คือ ไม่สามารถที่จะพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้ นี้สำหรับปุถุชนผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัติ

ฝ่ายอริยสาวกผู้ได้รับการศึกษาปฏิบัติ เมื่อโลกธรรมทั้ง ๘ ประการเกิดขึ้นแล้ว ท่านย่อมมีสติพิจารณา และก็รู้แจ้งตามความเป็นจริงว่า โลกธรรมเกิดขึ้นแก่เรา ก็แต่ว่ามันไม่เที่ยง ตั้งอยู่ไม่ได้ มีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา โลกธรรมที่เกิดขึ้นนั้นย่อมไม่ครอบงำ คือไม่ปิดบัง ไม่ได้โอกาสเป็นอธิบดีในจิตสันดานของท่านได้ เพราะมีสติและรู้ทันตามสภาวะว่าเพียงแต่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปโดยพลันเท่านั้น ด้วยเหตุนั้น อริยสาวกผู้ที่ได้รับการศึกษาปฏิบัติดีแล้ว จึงสามารถพ้นจากชาติทุกข์, ชราทุกข์, มรณทุกข์, พ้นจากความโศก ความปริเทวนาการร่ำไห้ ตลอดถึงความทุกข์กาย, ทุกข์ใจ ความคับแค้นแน่นหัวอกหัวใจ ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงในที่สุด

นี้แหละความต่างกันใจระหว่างปุถุชนที่ไม่ได้รับการศึกษาปฏิบัติ และอริยสาวก ผู้ที่ได้รับการศึกษาปฏิบัติแล้ว เมื่อโลกธรรมเกิดขึ้นแก่เขา ย่อมมีคุณพิเศษผิดแผกแตกต่างกัน ดังแสดงมานี้ นี้เป็นพระพุทธโอวาทเป็นคำสอนท่านทั้งหลาย ณ บัดนี้

พวกเราสาธุชนพุทธบริษัท ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ชาววัดมหาธาตุทั้งหลาย เวลานี้โลกธรรมข้อหนึ่งใน ๘ ข้อ คือ เสื่อมยศ ได้เกิดขึ้นแก่เราดังเป็นที่ทราบแล้ว เมื่อเราพิจารณาตามพระพุทธโอวาทในโลกธรรมสูตรนี้แล้ว ในฐานะที่พวกเราได้เข้ามาศึกษาและส่วนใหญ่ก็ได้ปฏิบัติธรรมแล้ว ก็ขอจงได้มีสติ เมื่อมีสติแล้ว ปัญญาก็ย่อมเกิดตามพร้อมกับสตินั้น วินิจฉัยเอาว่าสิ่งนี้ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่มันไม่เที่ยง มันตั้งอยู่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา

ถ้าเราได้นำมาพิจารณาเช่นนี้ โลกธรรมคือความเสื่อมยศหรือความเสื่อมเสียไปนี้จะไม่ได้ครอบงำจิตใจของพวกเรา ท่านผู้มีหน้าที่ใด ๆ ก็ให้ตั้งอกตั้งใจทำหน้าที่ของตน ๆ นั้น ๆ เช่น ภิกษุสามเณรที่เป็นนักเรียน ก็จงตั้งใจเล่าเรียน ตั้งใจศึกษา ตั้งใจกำหนดพิจารณา ไม่ให้กาลเวลานั้นเสียไป เพราะเหตุแห่งจิตใจฟุ้งซ่าน ท่านที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ก็ตั้งตนเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ แนะนำซึ่งกันและกัน และทำหน้าที่ของตน คือ ผู้มีหน้าที่สอน ก็ตั้งใจสอน ผู้มีหน้าที่อุปการะก็ตั้งใจอุปการะ ขาดตกบกพร้องสิ่งใดก็ช่วยกันจัด ช่วยกันด้วยความเมตตาปรานีต่อกัน ไม่เอาเร่องที่ผ่านพ้นไปแล้วมาคิดนึก ให้เป็นเครื่องรันทดสลดใจ ตั้งใจทำการงานอันเป็นปัจจุบัน ด้วยความไม่ประมาทไม่ปล่อยโอกาสของตนให้เสียไป เช่นนี้ชื่อว่าไม่ถูกโลกธรรมย่ำยี เมื่อโลกธรรมไม่ครอบงำย่ำยี ความทุกข์ ความหวาดกลัวต่าง ๆ ก็จะไม่มีนอกจากไม่มีความทุกข์มาเบียดเบียนคั้นแล้ว เราก็จะได้พากันตั้งใจรักษาสถาบันวัดมหาธาตุไว้ให้ดี โดยยึดหลักธรรมไว้เป็นฐาน ดังที่วิสัชนามาแล้วนั้น

และมีความยินดี ที่จะแจ้งให้ทราบว่า ขณะที่ทางการคณะสงฆ์ได้ตั้งท่านเจ้าคุณอาจารย์พระเทพสุธี (พระธรรมปัญญาบดี (สวัสดิ์) เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาส พวกเราซึ่งอยู่ภายใต้ร่มเงาวัดมหาธาตุก็มีหน้าที่จะพึงปฏิบัติสนองประคับประคองซึ่งกันและกันฉันพี่ฉันน้องระมัดระวังไม่ให้เกิดความแบ่งแยกแตกสามัคคี ไม่ให้เกิดความมุ่งร้ายป้ายสีแก่กันและกัน แม้ถ้าหากจะมีการกระทำภายนอกเป็นการแกล้งแหย่ หรือเป็นการกระทำที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นเหตุให้ชาววัดมหาธาตุเราแตกแยกกัน หรือให้เสื่อมเสียการประพฤติปฏิบัติธรรม ที่เราได้ร่วมกันเสียสละสร้างให้มีความเจริญวัฒนามาช้านานแล้ว เราก็จงช่วยกันรักษา การป้องกันรักษานี้นั้น ไม่มีทางใดที่ดียิ่งไปกว่าความพร้อมเพรียงกัน ที่จะพร้อมเพรียงสามัคคีกันนั้น ผู้ใหญ่ต้องทำหน้าที่ผู้ใหญ่ด้วยความเมตตากรุณาผู้น้อยก็ต้องทำหน้าที่ของผู้น้อยด้วยความเคารพ คารวะอย่างบริสุทธิ์ใจ ทำใจให้บริสุทธิ์ ซื่อสัตย์ต่อกันและกันจริง ๆ แล้วความจริงก็หนีความจริงไปไม่ได้ย่อมเกิดเคารพคารวะรักใคร่กัน เป็นอัตโนมัติ ตามสภาวธรรมขึ้นเอง

เมื่อต่างก็มีความเคารพคารวะรักใคร่กันแล้ว ความสุขก็มีด้วยกันทั้งสองฝ่าย ผู้ใหญ่ก็มีความสุข ผู้น้อยก็มีความสุข ผู้ใหญ่ก็เบาใจ ผู้น้อยก็เย็นใจ ไม่สะดุ้งหวาดเสียว เมื่อมีความสุขกายสบายใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายแล้ว นั่นคือ ยอดปรารถนาของการปกครองหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน และเมื่อเรามีความสุขใจไม่หนักใจแล้ว จะทำงานของเรา คือ การศึกษาเล่าเรียนก็ดี เป็นอาจารย์สั่งสอนอบรมก็ดีก็มีแต่ความสะดวกสบายใจจะทำอะไรก็เข้มแข็ง ทำด้วยใจบริสุทธิ์ด้วยความเสียสละ เมื่อเป็นเช่นนี้ ความเจริญก้าวหน้าก็ย่อมมีแก่

สถาบันวัดมหาธาตุ ดังนั้นควรที่ระมัดระวัง ก็คือให้สามัคคีพร้อมเพรียงกัน เคารพคารวะต่อกัน

การเคารพคารวะนั้นให้ยึดถือตามหลักพระธรรมวินัยผู้น้อยต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ต้องสั่งสอนในสิ่งที่ควรทำสิ่งเป็นไปได้ถ้าหากการใดเกิดเห็นไม่ตรงกันขึ้น ก็หาวิธีเข้าหา เจรจาให้เกิดเป็นสัมมาทิฏฐิเสียก่อน แล้วจึงทำ อย่าทำลงไปด้วยการไม่เข้าใจกัน จะเป็นเหตุให้เสียความสามัคคี

อนึ่ง ท่านเจ้าคุณอาจารย์นี้ก็มิใช่ผู้อื่นใด เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ซึ่งอาตมาเคารพนับถือมาตั้งแต่บวช ตั้งแต่มาอยู่วัดมหาธาตุร่วมกัน ไม่เคยล่วงเกินด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมต่อท่านด้วยประการใด ๆ ถึงมีหน้าที่เป็นสมภารเจ้าวัดก็ปฏิบัติงานไปตามหน้าที่ แต่ไม่เคยล่วงเกิด

บัดนี้ ท่านมาเป็นผู้รักษาการ เราก็ถือว่าท่านเป็นครูบาอาจารย์ของเรา ก็สบายใจเพราะเจ้าคุณอาจารย์เมื่อเป็นอาจารย์ของอาตมาแล้ว ก็ชื่อว่าเป็นอาจารย์ของท่านทั้งหลายด้วย จงเคารพบูชานับถือท่าน ถ้าสิ่งใดเราเห็นว่าไม่ถูกไม่ควร หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมก็ขอร้องท่าน กราบไหว้บูชา นับถือท่าน ก็ย่อมมีทางที่จะเป็นไปได้ทำให้รู้เรื่องรู้ใจกันโดยธรรมเสียก่อน นี้คือ เป็นทางรักษาสามัคคีธรรมจึงชี้แจงแสดงปฏิบัติเพื่อความสันติสุขและความเจริญก้าวหน้าของสถาบันวัดมหาธาตุไว้ดังนี้

ดังที่ทราบกันอยู่แล้วว่า เวลานี้วัดไหนไม่มีสอนการปฏิบัติธรรม หรือมีคนเข้าวัดรักษาศีล ฟังธรรมมากเหมือนอย่างวัดนี้ และบุคคลที่มานี้ก็ไม่ได้มาด้วยความหลง หรือถูกหลอก หากมาด้วยความ

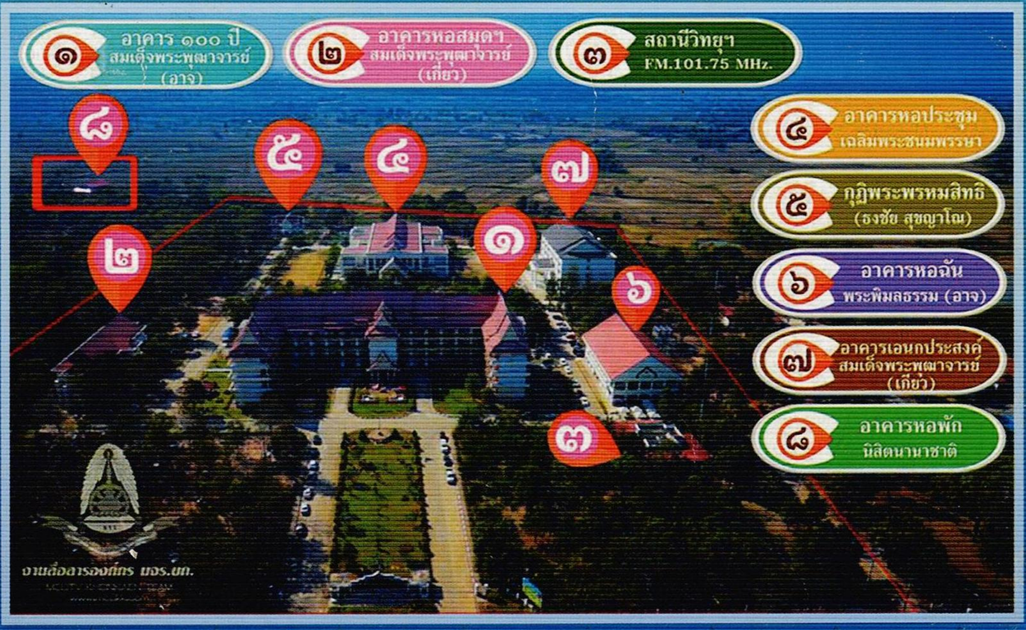
เต็มใจ มาด้วยความเลื่อมใส มิได้เชื้อเชิญ ไม่ได้บังคับ แต่มาเองทั้งนั้น การที่ท่านทั้งหลายมาร่วมกันสร้างความเจริญนี้ ก็ไม่ใช่มาสร้างความเจริญให้แก่วัดมหาธาตุโดยตรง แต่มาสร้างตนให้มีจิตใจเจริญ ให้ปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้ใจห่างไกลจากความอิจฉาริษยาซึ่งกันและกัน เมื่อท่านทั้งหลายเห็นแจ้งแก่ใจตนเองแล้ว ก็พากันเลื่อมใส แล้วพากันมาประพฤติปฏิบัติธรรมด้วยกำลังแรงแห่งศรัทธา เมื่อมาประพฤติ ประพฤติมาก ๆ ก็ทำให้วัดมหาธาตุเจริญมาก คือ ภิกษุสามเณรก็มาก อุบาสก อุบาสิกา ก็มาก ความมากนั้น ต่างก็เป็นพลังงาน ช่วยกันทำอย่างโน้น ช่วยกันทำอย่างนี้มันจึงเจริญขึ้นตามส่วนตามควรแก่เหตุ นับเป็นกุศลพิเศษที่ทำให้เราชาววัดมหาธาตุทั้งหลายได้ปีติโสมนัส มีอรรถาธิบาย ดังรับประทานวิสัชนามาด้วยประการฉะนี้

หมายเหตุ

- โลกธรรมสูตรนี้ แสดงเมื่อหลังจากถูกถอดจากสมณศักดิ์แล้ว ๗ วัน เมื่อ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๓ โลกไม่เที่ยง, โลกไม่แน่นอน, โลกมีอันแปรเปลี่ยน
- ที่สุดศาลยุติธรรม ตัดสิน พระพิมลธรรม พ้นผิด
- รัฐบาล สมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้มาขอขมา, ถวายคืนสมณศักดิ์ “พระพิมลธรรม”
- คณะกรรมการกฤษฎีกาตีความให้พระพิมลธรรมพ้นผิดทุกอย่าง
- คณะสงฆ์โดยสมเด็จพระสังฆราช สั่งให้พระพิมลธรรมพ้นมลทินทางพระวินัย
- พระพิมลธรรมคืนสู่ตำแหน่งเจ้าอาวาสอีกครั้งหนึ่ง พ.ศ. ๒๕๒๔

พิมพ์ที่ หจก. ขอนแก่นการพิมพ์ โทร. (043) 221938, 220128
64 - 66 ถนนรื่นรมย์ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 2558 '77
E-mail : khonkaenprint@yahoo.com E-mail : kk_p902@hotmail.com

ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา
บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
พัฒนาจิตใจและสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๓๐ หมู่ ๑ บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร. ๐๔๓-๒๘๓-๕๔๖-๗ ต่อภายใน ๑๑๖, ๐๘๑-๗๐๘-๑๕๘๖, ๐๘๑-๗๑๗-๐๔๗๗
โทรสาร ๐๔๓-๒๘๓-๓๙๙ www.mcukk.com